د افغانستان تاریخي

کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

لیکوال: داکټر معمار حشمت الله اتمر

پیخلیک: زمری / کال ۱۴۰۷شمسی

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ليکي پوهه:

سرليک: د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

ليکوال: داکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
ایډېټور:
د پخښتي ډيزان: داکټر مهندس حشمت الله ,, اتمر ،،
خپرندوی:
چاپشمېر: ۲۰
چاپ نېټه: زمری / کال ۱۴۰۷
واټس اپ: +۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸
برېښناليک: atmar_hashmatullah@yahoo.com

د چاپ حقوق له ليکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د کټې اخيستنې اجازه نه شته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړليک

سرليک **چوپړی**

پېښتیَ ۱
بسم الله الرحمن الرحيم.. ۲
ليکي پوهه: ۳
لړليک.. ٤
تراڼ (پيل، شروع، بريد) ۷
د يادښتونو له پاره: ۹
کلا: ۱۰
د کلا تعريف: ۱۲
د توپير ځانګړتياوې:... ۱٤
د اختيار الدين کلا يا د هرات ارګ ۱۷
شا ليد (تاريخ يا تاريخچه)....................................... ۱۷
زانګړتياوې: ۱۸
د فريدون کلا: ۲٦
د کلا شاوخوا پراخ باغ:.. ۳۰
د برګېټ عبدالاحمد خان کلا ۳۲
برګېټ عبدالاحمد خان:.. ۳۲
د برګېټ مړينه: ۳۲
برګېټ عبدالاحمد خان کلا:.. ۳۲
شتون(موقعيت): ۳٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په بل نقل قول کې:... ۳۷

د چک ولسوالۍ نه برجه کلا ٤٠

نه برجه کلا: ٤٠

د کلا لنډه تاريخچه:... ٤٠

د کلا اړخ برجونه:.. ٤١

د کلا منځ کې بله کلا او بل برج (نهم برج):.......................... ٤٧

لويه کلا:.. ٤٩

تاخچې (طاقچې) ٥١

د کلا لويه دروازه:.. ٥٢

حمامونه: ٥٥

کلا دېوالونو لاندنۍ برخه: ٦٠

د کلا نه باندې ودانۍ: ٦١

د کابل لوړه کلا (کولوله پشته)... ٦٢

لوړه کلا:.. ٦٢

د لوړې کلا سيمې شاوخوا دېوال: ٦٣

د عامه ننوتلو دروازه ٦٦

د کلا ننوتل:... ٦٨

برجونه:... ٧١

تونلونه يا بنکرونه: ٧٣

د لوړې کلا شاوخوا دېوال:.. ٧٤

زينې:.. ٧٥

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د باران ناوې: ٧٦

کوڅه یا سړک: ٧٨

ساحه (منظره): ٨٠

د حشمت خان کلا: ٨٢

زړه کلا: ٨٥

حشمت خان د کلا حرمسرای: ٨٨

د سراج کلا (قلعه سراج): ٩٦

سر چینه: ١٠٥

د چاپ شویو کتابونو لیسټ ١٠٦

د کار لاندې کتابونو لیسټ ١١٢

د وخت او امکان په صورت کې ١١٣

د پښتنۍ څېټ ١١٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ترانې (پیل، شروع، برید)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ إجْلَالًا لِقُدْرَتِهِ، وَ لَا إلَهَ إلّا اللَّهُ خُضُوعاً لِعِزَّتِهِ، وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍوَآلِهِ .

بې پایه ستاینه او بې حده مننه، د هغه سپېڅلي ذات نه چې د وجود مانۍ او کاینات یې د انساني وجود د تکامل او د انسان له پاره د خپل سپېڅلي ذات او عبادت د حقیقت له پېژندلو پرته جوړ کړل.
هغه د ذات پوهه، عالي، لوړ او ښکلي نوموونه دي، او کائناتو د پیدایښت یوه حتمي لامل دی.
عظمت، د تولې نړۍ موجودیت، د ناڅاپه څخه راوتل، حق د رسیدو جوهر په یوه والي کې د اعتراف، تباهۍ او بې وسۍ یوه له لوړو وسیلو څخه دی.

ګرانو لوستونکو!
دا ځل مې و غوښتل د افغانستان تاریخی کلاګانو ته یوې لنډې کتنې تر عنوان لاندې کتاب ولیکم او د خپلو کتابونو مینوالو او لوستونکو سره یې ګډ (شریکه) کړم.

زما د کتابونو مینه وال یوازې معماران او انجنیران نه دي، او نه باید اوسي، نوځکه غواړم ورځ په ورځ د خپلو لیکونو کې توپیر راوړم چې د هرې ځانګې مینه وال په کې ډېر شي، دا کار به ما دېته اړ کړې چې لیکنې مې توپیر و لري او هم به مې مینه وال ډېر شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

پاکه ربه!

زموږ له پاره خپله لاره بې ستونزې کړه، تر څو موږ له تا پرته بل څوک و نه وينو او نه يې وپېژنو.

زموږ سره مرسته و کړه تر څو مو په وجود کې د غرور نخښنه پاتې نه شي او د اسلام د دين له سپېڅلو بنده ګانو څخه مو و بولې.

- د نظر تولو خاوندانو او هغه څوک چې دا کتاب لولي په ډېر درنښت هېله کيږي چې، خپلې غوښتنې او وړانديزونه د دې کتاب د بيا کتنې له پاره، زما سره شريکه کړئ.

Whatsapp: ۰۰۹۳۷۹۹۳۷۶۹۹۸

په درنښت

ډاکټر معمار حشمت الله اتمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د يادښتونو له پاره:

۱- ....

۲- ....

۳- ....

۴- ....

۵- ....

۶- ....

۷- ....

۸- ....

۹- ....

۱۰- ....

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

کلا:

کلا يا قلا (قلعه) يوه قوي ودانۍ ده چې په لرغونو وختونو کې په هېواد، ايران، هند او چين او په منځني پيړيو په اروپا کې د اشرافو له خوا جوړه شوې وه.

کلا د هغه مانۍ ښخه توپير لري چې قلعه نه لري، او يو قوي ښار، چې د ډيرى ورته والي سره، سره د عامه دفاع يوه بڼه وه. د وخت په تيريدو سره، د دې اصطلاح کارول ډيرى بدلونونه راغلي او بېلا بېلو(مختلفو) ودانيو ته يې اشاره کړې ده. د پيړيو په اوږدو کې، د دوى د ورته والي سره سره، کلا ګانې بېلابېل (مختلف) شکلونه او ځانګړتياوې لري.

په اروپا کې کلا ګانې په نهمه او لسمه ميلادي پيړۍ کې د کارولينګين امپراتورۍ له سقوط او د شخصي ځمکوالو او شهزادګانو ترمنځ د سيمې له ويش وروسته راڅرګندې شوې دي.

دغو اشرافو د خپل شاوخوا چاپېريال د کنټرول له پاره کلا ګانې جوړې کړې او هغه يې په بريدي او دفاعي جوړښتونو سمبال کړې؛ دا ډول جوړښتونه هغه اډې وې چې له هغې څخه اشراف کولی شي په ورته وخت کې بريد او دفاع وکړي. که څه هم د کلاګانو اصل ډير پوځي ګڼل کيږي، دوى د قوماندې مرکزونو او د ځواک سمبولونو په توګه هم کارول شوي دي.

ښاري کلا ګانې د اصلي خلکو او مهمو لارو د کنټرول له پاره کارول کېدې؛ کليوالي کلا ګانې هم ډيرى وختونه د مرکزونو لکه کارخانو او حاصلخيزې ځمکې تر څنګ جوړې شوې وې چې د ژوند له پاره ورته اړتيا وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ډيری کلا ګانې په اصل کې د ختو او لرګيو څخه جوړې شوې وې خو وروسته د ډبرو سره پياوړې شوې.

لومړنيو کلا ګانو د طبيعي دفاعي ګټو لکه غرونو، سيندونو، جوړښتونو لکه برجونو څخه ګټه پورته کړه، او د مرکزي دفاعي برج پر بنسټ ولاړ وو.

د دولسمې پيړۍ په وروستيو او د ديارلسمې پيړۍ په لومړيو کې، د کلا دفاع علمي پرمختګونه ترلاسه کړل. دې پرمختګونو د دواړو خواوو څخه د توپ د ډزو تخنيک سره د برجونو پراخولو لامل شو.

ډيری عصري کلا ګانې څو ګونی او د متمرکز دفاع پر بنسټ وې، د دفاع څو مرحلې چې کولی شي په ورته وخت کې د کلا د ځواک اعظمي کولو له پاره کار وکړي. دا دفاعي بدلونونه د صليبي جګړو په جريان کې د ترلاسه شويو تجربو وروسته د کلا ټيکنالوژۍ کې د پرمختګونو ترکيب ته منسوب شوې، په شمول د مرکزي قلعې جوړول، او د پخوانيو دفاع لکه رومي دفاعي پوستو څخه الهام اخيستل، د کلا ګانو ټول معمارۍ عناصر پوځي نه دي، د خندقونو په څير شيان د خپل اصلي دفاع هدف څخه د ځواک سمبول ته وده ورکړه.

که څه هم اروپايانو په ۱۴ پيړۍ کې بارودي (باروتي) مواد ترلاسه کړل، خو تر ۱۵ پيړۍ پورې يې په کلاګانو کې ډير اغيز نه درلود، کله چې توپونه دومره ځواکمن شول چې د ډبرو دېوالونه مات کړي. که څه هم په شپاړسمه پيړۍ کې کلاګانې جوړې شوې، خو د توپونو نوې ټيکنالوژۍ دوی د ژوند کولو له پاره نامناسب ځايونه کړل، په دې توګه، د استوګنې کلاګانې پريښودل شوې او د توپخانې کلاګانو له خوا بدلې شوې چې په ملکي حکومت کې يې هيڅ رول نه درلود.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د اتلسمې پيړۍ وروسته، د منځنيو پيړيو د اروپايي معمارۍ رومانتيزم د بيا راژوندي کولو د يوې برخې په توګه د جعلي کلاګانو د جوړولو سره، کلا ته تګ راتګ، که څه هم نور يې پوځي اهداف نه درلودل، بيا زيات شو.

د کلا تعريف:

قلعه يوه فارسي کلمه ده او قاليه يوه عربي پور شوې کلمه ده. کلا له قلعه څخه توپير لري؛ ځکه چې قلعه يو قوي پوځي ودانۍ ده او کلا د استوګنې ځای دی. د کلا د کلمې د معنوي ساحې په اړه هيڅ اجماع نشته، مګر دا د پاچا، والي، مالک يا اشراف له پاره يو قوي ځای ګڼل کېږي.

کلا د هغه ماڼۍ څخه توپير لري، چې برجونه يا دېوالونه نلري، يوه کلا لري، چې د اشرافو له پاره استوګن ځای نه دی، او يو قوي ځای دی، چې د عمومي دفاعي اډه ده.

په هرصورت، د دې ډولونو ترمنځ ډيری ورته والی شتون لري. د وخت په تېرېدو سره، د دې اصطلاح کارول پراخ شوي او مختلفې ودانۍ د دې لقب سره نومول شوې دي.

د ۹۰۰ کلونو څخه زيات وخت کې چې کلاګانې جوړې شوې دي، دغو جوړښتونو مختلف شکلونه او ځانګړتياوې غوره کړې دي.

د "قلعه" کلمه له منځنۍ فارسي څخه عربي او ترکي، او له اکاديان (کالکو) څخه منځنۍ فارسي ته ننوتلې. قلعه معارب يوه فارسي کلمه ده چې د کلا، کلات او کلک په بڼه ده، چې د ډېرو کلمو په څېر، د عربي کېدو پر مهال په قاف بدله شوه او له فارسي څخه عربي ته داخله شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ده . په فارسي کې، په تيرو وختونو کې، د "دز" او "دژ" کلمې ډېرى په دې معنى کارول کېدې، او دا په ډيرى جغرافيايي نومونو کې هم ليدل کيږي، لکه دزفول (دژپول) معنى "پل کلا" او "دزج"، چې په ايران کې د ډيرى کليو نوم دى، د "دزګ" او "دژګ" معنى "کوچنۍ کلا" له پاره عربي کلمه ده.

د فارسي کلمه "دزدار" (دجدار)، چې معنى يې "د کلا ساتونکى" ده، هم په عثماني ترکي ژبه کې پور اخيستل شوې وه او د بوسنيا په ګډون د عثماني واکمنۍ لاندې سيمو کې کارول کېده.

ځينې وختونه دا اصطلاح د ټولو ډولونو قلعه بندۍ له پاره کارول کيږي، او په پايله کې په غلط معنى کارول کيږي. يوه بېلګه يې ميدن کلا ده، چې د خپل نوم سره سره، د اوسپنې دورې يوه غونډۍ چې خورا مختلف اصل او هدف لري.

که څه هم د "کلا" کلمه د يوې جايداد کور له پاره عامه اصطلاح نه ده ګرځيدلې، ډيرى دا کورونه په خپل نوم کې د "کلا" کلمه لري، په داسې حال کې چې لږ شمېر يې د کلا معمارۍ ځانګړتياوې لري، معمولا ځکه چې د دوى مالکين د تيرو سره د نښلولو لېوالتيا درلوده او احساس يې کاوه چې د "کلا" کلمه د دوى د ځواک څرګندونه وه.

د څېړنو له مخې، لکه څنګه چې پورته يادونه وشوه، کلا د يوې منل شوې مفکورې په توګه منل شوې، ريښې يې اروپا ته ځي او وروسته صليبيانو دا د منځني ختيځ ځينو برخو ته خپره کړه.

په ټوله نړۍ کې په مختلفو ځايونو کې، ورته ودانۍ د قلعې د مفهوم سره تړلې د قلعې ځانګړتياوې او نورې توضيحي ځانګړتياوې لري، که څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

هم دوی په مختلفو وختونو او شرایطو کې جوړ شوي، مختلف پرمختګونه او اغیزې یې تجربه کړې دي.

د بېلګې (مثال) په توګه، تاریخ پوه ستیفن ټرنبل په جاپان کې شیرو ته یوه کلا ګڼي، چې "د پرمختګ یو بشپړ مختلف تاریخ په کې شامل دی، چې په بشپړ مختلف ډول جوړ شوی او د بشپړ مختلف طبیعت بریدونو سره د مقابلې له پاره ډیزاین شوی." که څه هم د ۱۲مې پېړۍ په وروستیو او د ۱۳مې پیړۍ په لومړیو کې جوړې شوې اروپایي کلاګانې په اصل کې د ډېرو څخه جوړې شوې وې، خو شیرو تر ۱۶مې پیړۍ پورې په عمده توګه د لرګیو څخه جوړ شوي و.

د نورمن وایټ برج، د لندن برج دفاعي برج، چې د کلا ټولو کارونو ته یې خدمت کاوه په شمول د ښار دفاع، د استوګنې سیمه او د بحران په وخت کې د پناه ځای و.

د توپیر ځانګړتیاوې:

د لومړۍ صلیبي جګړې (۱۰۹۶-۱۰۹۹) پر مهال فرانکس ټولو هغو کلاګانو، ښارګوټو او دېوال لرونکو کلیو ته چې دوی ورسره مخ شول په یو شان "کلاګانې" ویلې.

خو، نن ورځ، د پوهانو له خوا منل شوي ساده تعریف کې، کلا "یوه قوي شخصي ماڼۍ" ده. دا ودانۍ د زړو کلاګانو لکه انګلو- سیکسون کلاګانو او دېوال لرونکو ښارونو لکه قسطنطنیه او انطاکیه څخه توپیر لري. کلاګانې د ډله ییزې دفاع یوه بڼه نه وه، بلکې د فیوډالي واکمنانو له خوا او د هغوی تر کنټرول لاندې جوړې شوې وې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په دې وروستیو عصري چلند، د کلا په تعریف کې د شاملولو له پاره د ودانۍ د فیوډالي چاپیریال کې موقعیت په اړتیا ټینګار هم راپورته شوی دی.

په انګلستان کې د ویندسر کلا، چې د انګلستان د نارمن فتحې پرمهال جوړه شوې وه، نن ورځ د دوهمې الیزابت د رسمي او اصلي استوګنځایونو څخه ده.

کلاګانو یو لړ موخې ترسره کولې، چې تر ټولو مهم یې پوځي، حکومتي او اداري مسایل وو. د دفاعي کارونې سربېره، کلاګانې د دښمن په خاوره کې د عملیاتو د اډې په توګه د برید وسیله کېدی شي.

په انګلستان کې د نارمن یرغلګرو کلاګانې د دفاعي موخو او د ځایی اوسیدونکو د ایستلو له پاره کارولې. لکه څنګه چې ویلیم لومړی د انګلستان په ځمکو کې پرمختګ وکړ، هغه د مهمو پوستونو د خوندي کولو له پاره کلاګانې جوړې کړې. د ۱۰۶۶ او ۱۰۸۷ کلونو ترمنځ، هغه د یاغیانو سره د مقابلې له پاره ۳۶ کلاګانې جوړې کړې، لکه د وارویک کلا.

د منځنۍ دورې په پای کې، د ځواکمنو توپونو او دایمي توپخانې د کلاګانو په راتګ سره، کلاګانو خپل پوځي اهمیت له لاسه ورکړ. له هغه وخت راهیسې، کلاګانې یوازې د استوګنې او د ځواک د څرګندولو په توګه کارول کېدې. د کلا یا زندان په توګه د کار کولو سربېره، کلا د یو نایټ یا لارډ او د هغه د ملګرو د تفریح له پاره ځای و.

د وخت په تېرېدو سره، لکه څنګه چې د کلا بڼه او اندازه د هغې د اوسېدونکو د وقار او ځواک سمبول شوه، د کلا ډیزاین جمالیات په زیاتېدونکي توګه مهم شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

که څه هم کلاګانې په وروستيو وختونو کې د ټيټې کچې يرغل په وړاندې مقاومت درلود، خو بالاخره يې د لوړ پوړو استوګنځايونو په توګه د عيش او آرام ويلا کورونو ته لاره اواره (هواره) کړه. (۱)

د هوهن کلا انځور په اتريش کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د اختيار الدين کلا يا د هرات ارګ

شا ليد (تاريخ يا تاريخچه)

په ۳۳۰ مسيح مخکې ، سکندر د هريوا د واکمنۍ پلازمينه، ارتاکوانا (ارداکانه) ښار له نيولو وروسته، ويجاړ کړ. هغه بيا د ارتاکانا ته نږدې يو نوی ښار جوړ کړ، چې نوم يې "اليګزاندريا په اريانا کې" کېښود، او الته يې د خپلو سرتيرو له پاره دا کلا جوړه کړه، چې پاتې شوني يې لاهم پاتې دي. د دې کلا د جوړولو موخه د مقدونيې د واکمنۍ پر وړاندې د ښار د خلکو د احتمالي پاڅون څخه د پوځ ساتنه وه.

دا لويه ودانۍ اوس د هرات ښار په منځ کې شتون لري. د محمد ظاهر شاه او د سردار محمد داود خان د واکمنۍ په پای کې، د دې بيارغونې له پاره بوديجه ځانګړې شوه، چې د داود خان د واکمنۍ په پای کې بيا رغول شوې چې د دې کلا لوی برجونه او دېوالونه له لرې څخه ليدل کېدی شي.

د اختيارالدين کلا د افغانستان د هرات په سيمه کې لومړۍ قوي کلا ده، چې د هغې اوسېدونکو د فريدون د لور په لاربښوونه د دښمن د تسلط او غصب څخه د خلاصون له پاره جوړه کړه. دا په څلورمه پيړۍ کې د لوی سکندر د يرغل وروسته ويجاړه شوه، مګر وروسته د هغه په خپل امر بيا جوړه شوه. دا کلا د چنګيز خان د يرغل له امله بيا ويجاړه شوه، خو وروسته د فخرالدين (۶۸۷-۷۰۶ هجري) په دوره کې د هغه د وزير اختيارالدين له خوا بيا ورغول او د هغه په نوم ونومول شوه.

په (۸۱۰ هجري) کال کې، د تيمور اعظم د زوی شاه رخ د واکمنۍ پر مهال، چې د خراسان پلازمېنه يې له سمرقند څخه هرات ته ولېږدوله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د پخوانیو کنډوالو د ترمیم سربېره، د دې کلا د پیاوړتیا او سینګار له پاره هڅې وشوې.

دا ودانۍ په اوومه پېړۍ کې د اختیارالدین له خوا بیا رغول شوې وه او د مغولانو په دوره کې د ویجاړېدو وروسته، د پاچا فخرالدین کیرت له خوا بیا رغول شوې وه. چې د خپل مرکزي حکومت او پوځي موقعیت له امله، د اختیارالدین کلا تل د یرغلګرو ځواکونو له خوا د زیان او تپې کېدو سره مخ وه.

د (۷۸۳ هجري) برید او د هغه له خوا د هرات ښار نیولو وروسته، دا ښار زیانمن شو او په هرات کې د شاه رخ د واکمنۍ پورې په ورته بڼه پاتې شو، او په (۸۱۸ هجري) (۱۴۱۶ میلادي کال) کې د تیمور زوی شاه رخ له خوا بیا ورغول شوه.

دا کلا د داود خان د واکمنۍ پر مهال (۱۹۷۵) د یونسکو لخوا بیا ورغول شوه، خو له بده مرغه د کمونیستي رژیم د راتګ له امله نیمګړې پاتې شوه.

زانګړتیاوې:

دا کلا د ښار په شمالي برخې کې، د قطبیچاق سیمې او بردارانیها سیمې ترمنځ، په یوه لوړه ځوکه کې موقعیت لري. د اختیارالدین کلا شاوخوا (۵۰۰۰) مربع متره مساحت لري او لوړتکی(نقطه یې) ۲۰ متره ده، دا اوس مهال ۱۳ برجونه لري او د خټو خښتو څخه جوړ شوي دي.

په وروستیو کالونو کې، د اختیارالدین کلا د هرات ښار د موزیم د موقعیت په توګه کارول شوې، او په دې وروستیو کې، د اختیارالدین کلا له پوځي تجهیزاتو خالي شوې او په موزیم بدله شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د اختیارالدین کلا برجونه د تیموریانو په دوره (شاهرخ) کې د ټایل شوي سینګار سره سینګار شوي وو، او د ټایل شوي سینګار اوسني پاتې شوني ښيي چې د تالوت په رسم الخط کې یو لوی لیک د کلا په بدن باندې نقش شوی و، او دا سینګارونه نن ورځ په دوو برجونو کې هم لیدل کیدی شي. د برج په ښکته برخه کې، په سپین کوفی خط کې یوه لیکنه ده، او په سر کې، د نارنجي شکل لرونکي غوټۍ په منځ کې، موږ د کوفی خط سره مخ کیږو.

د ځینو سرچینو له مخې، د تیموریانو په دوره کې، د کلا د ننه یوه خونه وه چې د زرنګر خونه نومېده، چې ټول دېوالونه ، چتونه یې رنګ او سینګار شوي وو، چې له بده مرغه نن ورځ شتون نه لري. (۲)

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

په هرات کې د اختيارالدين کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

پـه هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هرات کې د اختیارالدین کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د فریدون کلا:

فراه ولایت ته نږدې، د "فریدون کلا" په نوم یوه تاریخي ودانۍ شتون لري، چې د "زوړ ښار" په نوم هم پېژندل کېږي او د افغانستان یوه له پخوانیو لرغونو اثارو څخه ده.
لرغون پوهان د دې کلا عمر له دوو زرو کلونو څخه زیات (ډېر) اټکل کوي. ځینې خلک په دې باور دي چې دا کلا د فریدون پورې اړه لري، چې د شاهنامې یو له افسانوي کرکټرونو څخه دی.

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

"فراه" او "فارا" د "فار يا فراه" کلمو سره د څېړونکو په وينا، د دې ولايت تر ټولو زوړ ښار او مرکز د فراه لرغونی ښار دی. د تيموريانو او صفويانو د دورې په متنونو کې، حتی د نادر افشار د دورې په متنونو کې، د فراه لرغونی ښار د "قلعه داوري" په نوم ياد شوی، خو وروسته دا نوم په بشپړه توګه هېر شو او نن ورځ يوازې د "شهر کوهن يا ښار کوهن" په نوم يادېږي.

په فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

د دې سربېره، د دې کلا د تاريخ په اړه نور اقتباسات هم شتون لري. د مثال په توګه، د تاريخ پوهانو يوه ډله وايي چې دا کلا او د هغې تر څنګ کوچنۍ کلا د لوی داراوس په وخت او د زردشتي مشرانو له خوا جوړه شوې وه. ځينې خلک ادعا کوي چې دا کلا د لوی سکندر له خوا جوړه شوې وه، خو په دې اړه هيڅ اجماع نشته چې دا چا جوړه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي كلاګانو ته، يوه لنډه كتنه

....

په فراه ولايت كې د فريدون كلا انځور

"فريدون كلا" د خټو او اومه (خښتو) څخه جوړه شوې ده چې شاوخوا ۳۰۰ جريبه ځمكه لري. دا كلا ۹۹ كوچني او لوی برجونه لري. دا د كندهار او هرات په نومونو دوې لويې شمالي او جنوبي دروازې هم لري.

د كلا شمال ختيځ ته، د كلا په څير يوه كوچنۍ ودانۍ ليدل كېدی شي، كومه چې د "فريدون كلا" په څير زړه ده. د دې كوچنۍ كلا د ماهيت په اړه هم اختلاف شته، ځينې يې دا د فريدون د آرام ځای ګڼي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

په فراه ولایت کې د فریدون کلا انځور

ځینې نور په دې باور دي چې دا ځای د وسلو او مهماتو د ساتلو ځای و.

دا کوچنۍ کلا، د سپورتي لوبغالي، یا د عبادت ځای په نوم هم پېژندل کېږي.

د کلا شاوخوا پراخ باغ:

د فریدون کلا تر څنګ، د کافي باغ په نوم یوه شنه (سرسبزه) او ښکلی ځای جوړ شوی دی. باغ کافی د تفریح او وړیا وخت تېرولو له پاره یو ښه ځای دی، په ځانګړې توګه د فراه د ښځو له پاره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

دا لرغونی ښار، چې له دوو زرو کلونو څخه زيات زوړ دی، په چټکۍ سره ويجاړېږي. تر اوسه پورې، د دې ودانۍ د بيارغونې له پاره هيڅ ګام نه دی پورته شوی. (۳)

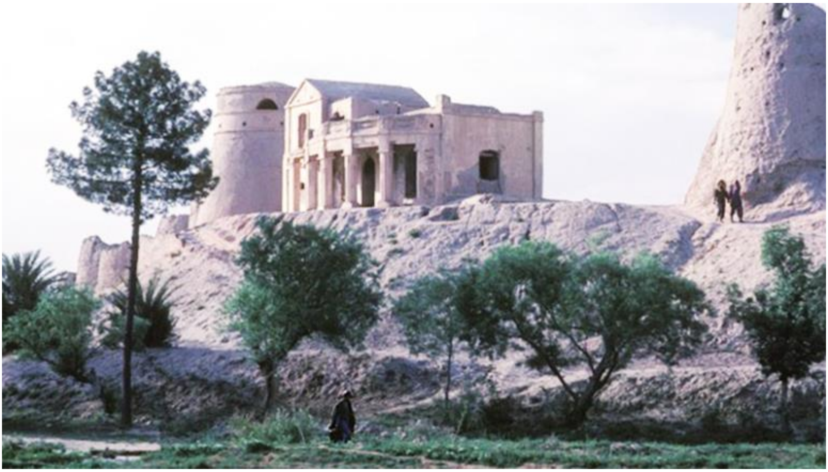

فراه ولايت کې د فريدون کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د برګېډ عبدالاحمد خان کلا

برګېډ عبدالاحمد خان:

برګد (برګېډ) عبدالاحمد خان د هېواد يو له مشهورو، ماهرو او پوځي افسرانو څخه و چې د امير حبيب الله خان د واکمنۍ پر مهال يې د غزني او د هغه پورې تړلو سيمو د ملکي - پوځي واکمن په توګه دنده ترسره کوله. عبدالاحمد خان يو تکړه ليکوال و او په دولتي ادارو کې يې د کار کولو ښه وړتيا (مهارت) درلود.

د برګېډ مړينه:

د رسمي او حکومتي سرچينو په وينا، برګېډ شاوخوا ۱۱۰ کاله وړاندې په کابل او په خپل کور کې د غلو د يوې ډلې له خوا و وژل شو. غلو بريد جنرال عبدالاحمد خان په چاقو وواهه او د هغه مړينه هم د ورته چاقو ټپونو له امله وشوه.

برګېډ عبدالاحمد خان کلا:

د برګډ کلا شاوخوا يو سل او درويشت کاله وړاندې د غزني ښار په جنوبي څنډو کې، د کابل - کندهار لويې لارې ته نږدې جوړه شوې وه. ښاغلی ګل آغا احمدي وردګ په "غازي، د اسلامي تمدن پلازمېنه" کې ليکي: "دا کلا د امير حبيب الله خان په وخت کې جوړه شوې وه." د ياد کتاب ۱۷۶ مخ.

د جنرال عبدالاحمد خان کلا د امير حبيب الله خان د وخت له ودانيو څخه ګڼل کېږي، د سيمې خلکو او مشرانو په وينا، د دې کلا د بنسټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ډبره د امير حبيب الله خان له خوا کېښودل شوه. د هېواد مشهور تاريخ پوه عزيزالدين وکيلي پوپلزي هم په خپل کتاب (غزني په وروستۍ پېړۍ کې) دا يادونه کړې ده.

دا کلا له ختو جوړه شوې ده او اته ګونی(هشت ضلعی) شکل لري، د يوه برج څخه تر بل برج پورې د دېوالونو اندازه يې شاوخوا ۴۰ (څلويښت) متره ده، او د ټولو خواوو اندازې يې مساوي دي.

دا کلا په هر اړخ کې يو برج لري، چې اته ګونی شکل لري او په ټوله کې اته برجونه لري. د دې کلا د ننه، يوه بله کلا د څلور اړخيزه، حرم په شکل جوړه شوې ده، چې هغه څلور برجونه لري، د يوه برج څخه تر بل برج پورې د هغې د اړخونو اوږدوالی ٤٣ (درې څلويښت) متره دی.

لکه څنګه چې يادونه وشوه، د کلا په اړخونو کې اته ګونی برجونه شتون لري، او د هغې د پورتنۍ برخې قطر له بهر څخه بهر ته ۸ (اته) متره دی.

د لوی اته ګونی کلا په داخلي اړخونو کې هغه ودانۍ دي چې بزګران، سوداګر او وسله وال سړي پکې اوسېدل، چې کنډوالې يې په څرګنده توګه ليدل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

شتون(موقعيت):
د کابل ـ کندهار د لويې لارې په ختيځ اړخ کې، شمال ته د غزني ـ پکتيا سړک ته نږدې دی.

"مرحوم عزيزالدين وکيلي پوپلزي د تيرو دوو پيړيو د غزني د تاريخ په اړه ليکلي دي":

په ۱۳۲۲ هجري قمري کال (۱۹۰۴ م) کې د امير حبيب الله خان د واکمنۍ پر مهال، هغه د ملکي مامور مقام ترلاسه کړ او د غزني او کلات (قلات) والي توب يې په غاړه واخيست.

مصطفی الممالک ميرزا محمد حسين خان سيد خيلي [د استاد خليلي پلار] او امير حبيب الله خان په ۱۳۲۳ هجري لمريز کال کې د لومړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

ځل له پاره غزني ته سفر وکړ او د عبدالاحمد خان په برګد کلا کې يې څو ورځې تېرې کړې.

عزيزالدين وکيلي په همدې نيته په بل ځای کې د غازي امان الله خان د غزني د سفر په اړه ليکلي:

"په ۱۳۰۵ او ۱۳۰۶ کلونو کې، اعليحضرت امان الله خان له کابل څخه غزني ته د ليدنې او د چارو د ارزونې له پاره لاړ، او هر ځل به يې په برګد کلا کې يوه اونۍ پاتې کېده،" بيا کابل ته راستون شو. د دې تاريخ سرليک په دري ژبه کې ۶۸ مخ دی (په تيرو دوو پيړيو کې غزني).

په ورته ډول، په سراج الاخبار کې، د امير حبيب الله خان له خوا د اندړو د غلجيانو قبيلو د استازو او مشرانو په نوم د غزني ښار د جوړولو فرمان صادر شو، او دوی د مرستې غوښتنه وکړه:

"د اندړو د غلجيانو شريف او صادق خانان، پاچاهان، مشران او عام خلک چې د شاهي پرمختګ په لاره تللي دي بايد پوه شي چې لومړی د جلالتمآب، د لوړ پوړو چارواکو ملکي ډلې، د غزني واکمن امير محمد خان او د لويديځو سيمو د برج مالکي خان، عبدالاحمد په حضور کې، د خان په نوم يو فرمان صادر شو چې په کې ويل شوي چې جلالتمآب اراده لري چې په غزني کې د سراج آباد نوی ښار جوړ کړي."

که ټول ملتونه د مشورې له پاره راوبلل شي، نو خلک کولی شي هر ملت ته خبر ورکړي چې له خپلو منځونو څخه هوښيار استازي وټاکي او د هر ملت استازي حاضر کړي چې د غزني د نوي ښار د جوړولو په اړه له خپلو استازو سره خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلکو په حضور کې خبرې وکړئ، ځکه چې په دې ولايت کې، خانان او پاچاهان چې ټول د خپلو خلکو استازي وو، طارق مقر، اندړ او الخيل، سليمان خيل کټواز، د غزني تاجکان او پښتانه، د زرمت او ارګون او قطان تاجکان او د سرروز تاجکان او پښتانه، د غزني خروټي، لاواني او خروټي، فتاني، بهسود، جاغوري، مالستان او وردګ، د اجرستان او چرخ ملاخيل قبيله، د لوګرد خروار قبيله، تاجکان او پښتانه او د غزني قره باغ، د جغتو پښتانه او د هزاره قوم خلک ستاسو د وکالت ليک سره مدني ډلې دي.

عبدالاحمد خان ستاسو له درانه او شاندار حضور څخه وياړم او په پای کې يې د ۱۳۳۱ کال د جمادي الثاني په ورځ ستاسو د خلکو له خوا د وکالت ليک د يوه ليست او د خلکو د هويت کارت سره وړاندې کړ.

د ملا محمد غوث خان موسى خېل او خدايداد خان جلالزي قومونو، د مرجانخېلو د قوم قوماندان عبدالغفار خان، د مرجانخېلو قوم حاجي عبدالرحمن مرجانخېل او د لکنخېلو او مموزيو قومونو ملک دين محمد خان خپل استازي د ګډون لپاره ټاکلي وو.

د جلالتمآب په وړاندې او د جلالتمآب د پوهې له مخې، که دوی د پورته ذکر شوي ښار د جوړولو په اړه پوښتنه او خبرې وکړي، زموږ د استازو خبرې د بار او وکيلانو دي. بحثونه د دوی په شتون کې ترسره شول او هرچا جلا، جلا غوښتنليکونه حاضرو کسانو ته وړاندې کړل.

د برګډ کلا هماغه شان ده لکه څنګه چې ډېر کاله وړاندې جوړه شوې وه. دا کلا شاوخوا لس متره لوړه وه، په شاوخوا لس جريبه ځمکه کې جوړه شوې وه، او دوې انګړونه يې درلودل. د کلا په بهرنۍ انګړ کې اته برجونه او په دوهم انګړ کې څلور برجونه وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

مرحوم شاعر او ليکوال عبدالغفار خان مستجروال شاوخوا دوه دېرش کاله وړاندې ما ته د خپل پلار محمد حسن خان په اړه و ويل، چې د برګد معاصر و او د قومي تاريخ او نسب په اړه يې پراخه پوهه او بصيرت درلود. دا خبره په شفاهي ډول روايت شوې ده کله چې برګډ عبدالاحمد خان له غزني څخه تر کلات پورې واکمن و.

دوی د دې کلا د جوړولو له پاره ګمارل شوي وو، هغه ما ته دا هم و ويل چې د غزني ښار او شاوخوا کليو خلک به هم د رضا کارانو په توګه او د واکمن په امر د کلا په جوړولو کې برخه واخلي. دوی د کلا خټه د خرو او غواګانو سره پخوله.

مړ شوی مستاجر وايي:

ځينې وختونه، حتی د لسمې ناحيې څخه ماهر کارګران راوړل کېدل ترڅو په کلا کې کار وکړي او هغه جوړه کړي.

خو د پخسو ډېری کار د اوسني وردګ ولايت د ځوانانو له خوا ترسره کېده. دوی دغو خلکو ته د نورو په پرتله ډېرې پيسې هم ورکړې.

"د مستاجر په وينا، دا کلا په دوو کالونو کې بشپړه شوه." (ښاغلی ګل اغا احمدي)

په بل نقل قول کې:

د مرحوم برګد د مشهورو کارونو په منځ کې د کابل ـ کندهار سړک، د سلطان د اوبو بند او غزني د بند ترميم او جوړول، او په ځو لويديځو ځايونو کې د ځارويو د ماليې راټولول شامل وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د خپل شهرت له امله، برګد عبدالاحمد خان هم مخالفین وموندل. بالاخره، د امیر حبیب الله خان (سراج الملت) له مړینې دوې کاله مخکې، برګد د شپې په نیمایي کې د کابل په ده افغانانو سیمې په خپل کور کې د ۱۵ څخه زیاتو وسله والو کسانو له خوا پرې برید وشو.

په داسې حال کې چې هغه هڅه کوله د خپل ټوپک سره د لوړ پوړي کوټې له بام څخه د ځان او خپلې کورنۍ دفاع وکړي، هغه د نامعلومو وسله والو کسانو له خوا شهید شو، چې ډیری یې خپل مخونه پوښلي وو.

د یادونې وړ ده چې د قاتلانو د ټوپک مرمۍ د هغه د میرمنې له اوږې څخه تېره شوې وه او د برګاد په زړه کې لګېدلې وه. همدارنګه، په هماغه شپه، د هغه ۱۷ کلن زوی، چې ګل احمد نومېده، د بریدګرو له خوا د ۱۸ ګوزارونو سره سخت ټپي شو، په داسې حال کې چې هغه لا په بستر کې ویده و، او وروسته روغ شو.

هغه د مزار شریف د مرستیال والي او په مشرانو جرګه کې د غزني د انتخاباتي سناتور په توګه دنده ترسره کړې ده.

د شهید برګد عبدالاحمد خان جنازه غزني ته ولېږدول شوه او د غزني ولایت په مرکز کې، د غزني د سنایي زیارت په انګړ کې خاورو ته وسپارل شوه.

په پای کې، دا باید اضافه شي چې د دې تاریخي کلا بنسټ پخپله مرحوم برګد او د غزني نورو مشرانو له خوا کېښودل شو. د دې لویې کلا (۱۲ برجونو) د جوړولو وروسته، امیر پخپله د هغه وخت د حکومتي چارواکو سره غزني ته راغی او پرانیسته یې وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هغه وخت کې دا کلا د قلعه اي ثاني یا ثاني کلا په نوم وپیژندل شوه. د کورنۍ مشرانو ویلي دي چې د دې نوم د بدلون لامل د پاچا (حبیب الله خان) د هرکلي په مناسبت د کلا د دېوالونو یوه برخه د سپینې خاورې سره سینګارشوه. خو د غزني ځینو نورو مشرانو ویلي دي چې د کلا د پرانیستلو پر مهال، د برګد څو سیالانو، عبدالاحمد خان، چې غوښتل یې د امیر پام د برګد د ځواک ننداري ته راواړوي او امیر د برګد پر وړاندې وهڅوي، امیر ته و ویل:

دو همه کلا داسې جوړه شوې چې د توپخانې پرته بل څه کمښت نلري.

خو امیر په هوښیارۍ سره د خپلو سیالانو دا شرارت ولید او هغوی ته یې ځواب ورکړ:

زه به د هغه توپخانه ولیږم. (۴)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چک ولسوالی نه برجه کلا

نه برجه کلا:

نه برجه کلا په **ګوډه دري** کې شتون لری چې په پلان کې منظمه اته اړخیزه (اته ضلعي) ده او په هر اړخ (ضلعه) کې یې یو، یو اوچت برجونه لري.

یوه برج یې د کلا په منځ او د ننوتو دروازې ته مخامخ شتون لري.

دا فارم یا شکل د انجینری لحاظه ډېر غښتلی او قوی فارم دی چې د زلزلې په مقابل کې خورا مقاومت لري.

د کلا لنډه تاریخچه:

دا کلا په ۱۲۳۰ هجري قمري کال کې پیل شوې او په ۱۲۳۴ هجري قمري کال یانې د څلورو کالونو په مودې کې بشپړه شوې ده او د بناغلي حاجي عبدالوهاب چې د کلی یو تن اوسېدونکې او د مشرانو له جملې څخه دی، په وینا کېدای شي دا کلا د امیر دوست محمد خان یا د امیر شېرعلی خان په وختونو کې جوړه شوې وي او د کلا ټول مصرف یې د هغه وخت په ۱۷۰۰۰ (اوولس زرو) روپیو باندې جوړه شوې یا پرې لګېدلي (مصرف) شوي دي.

په دې کلا کې ۵۰ کورونه شتون درلود چې د دېوالو سره جوښت او شاو خوا جوړ شوې وو، په منځ کې یې بله (جلا) کلا او یو برج شتون درلود چې تر اوسه هم تر سترګو کېږي، خو د وخت په تېرېدو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

روسانو پر يرغل وخت کې دا کلا ۷ ځله بمباران شوې او خلک يې مجبوره شوي د کلا نه د باندې کورنه جوړ او يا هم ګاونډ هېوادو ته هجرت وکړي.

د کلا اړخ برجونه:

د کلا اړخ برجونه ټول په پلان کې اته اړخه (اته ضلعي) دي او د پخسې څخه جوړ شوې دي.

دا برجونه په ليد کې درې پوړيزه ښکاري چې د هر پوړ په سر کې تيرکشونه ښکاري او د جګړو په وخت کې ترې کار اخيستل شوی يا هم د کار اخيستنې يا دفاع له پاره په پام کې نيول شوي دي، دا تير کشونه د لمړي پوړ په هر اړخ کې يوه او د دېوال په منځ کې شتون لري.

د يادو برجونو يوه برخه يې د کلا د ننه خوا او ډېره برخه يې د کلا نه د باندې په هر کنج کې، پام کې نيول شوې او شتون لري چې په لاندې انځورونو (تصويرونو) کې يې په ښې توګې ليدلی شوو.

د دې برجونو زينې څو مارشونه لري، چې په لمړی مارش کې ۶ پتې زينې او د زينې لوړوالي (خيز) يې ۵۵ سانتی متره، په دوېيم مارش او دوېيم پوړ (منزل) کې ۶ پتې زينې چې د هرې پتې لوړوالی يې ۵۰ سانتي متره دي.

همدا راز د درېيم مارش او يا درېيم پوړ هم ۶ پتې زينې لرې چې د هر پتې لوړوالی يې ۵۰ سانتي متره دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا زينه د دوو پخسو په منځ کې په دوراني (حلقوي) توګې جوړه شوې او تر اوسه هم شتون لري چې سور(سيور يا بر) يوه متر ته، رسيږي.

د هر برج داخلی قطر په لمړي پوړ (منزل) کې ۱۰،۵ متره او په پورته کېده سره دا قطر لږ کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه (۹) برجه کلا د يوه برج انځور

برجونه ټول د ننه خواوو نه لارې لري کوم چې لاره يې تر دوو مترو پورې لوړوالی لري، د دې لارو سور يا بر يې د يوه متره لوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د ننوتو ځايونو د پاسه غټو لرګيو سر تاقونه (سرطاقونه) لري کوم چې په یوه سر تير ايښودل شوي او ۲۰ (شل) سانتي نور يې د برجونو دېوالونو ته ننوتي دي.

دا سر تيرونه پر درېوو ستنو او يا پايو باندې داسې کلک شوي چې یوه ستنه يې په یوه سر، بله يې په بل سر او یوه يې د دواړو ستنو تر منځ شتون لري.

دا يادی ستني پر لاندي دوو تيرانو باندې داسې کلکې شوي چې د لاندني دواړو تيرانو په منځ کي شتون لري کوم چې په بر ايښودل شوي او دېوال کې د کندې په شان کلکې شوې دي.

دا لرګې يا لرګي کندي کېدای شي د هرې ستنې يا تير لاندې هم شتون ولري.

د ننوتو لارې په پيل کې ډېره ساده دروازه تر سترګو کېږي، چې کېدای شي دا دروازه وروسته د برج ختو او د ماشومانو لوېدو مخنوي له پاره په پام کې نيول شوي وي، کومو ته چې د پخوانيو غوړيو ټيمانو برخي ټکوهل شوې يا کلکې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د برج ختو دروازې ننوتو برخې انځور

د برج ختو دروازې پورتنۍ برخي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يادې دروازې يوه خوا يې زلفي او ځنځير او بله خوا يې ولاړ لرګی چې لاندنۍ اوپاسنۍ برخه يې په لرګيو کندو کې ننوتي او د چپراست کار ورکوي، تر سترګو کيږي.

د يادو ننوتو ځايونو لاندنۍ او پاسنۍ برخو کې درزونه ليدل کيږی کوم چې وروسته د نه پاملرنې له عمله مينځ ته راغلي وي.

د ننوتو په منځنۍ او د پاسه يې يوه تيرکش هم ليدل کيږي، مګر په لاندنۍ برخې کې يې کومه زينه نه ښکاري او کېداشی د اړتيا په وخت کې، لرګي زينو نه کار اخيستل کېده.

د برجونو د پخسې سور(سيور يا بر) په لمړي پوړ (منزل) کې ۳ متره ، په دوېيم پوړ کې ۲ متره، درېيم پوړ کې ۱،۳ متره او په پای کې ۰،۶۵ مترو (۶۵سانتيو) ته رسيږي.

د پخسې لمړی کتار لوړوړالی ۷۰ سانتی متره بيا نور کتارونه يې د پخسې اصولو سره سم جوړه شوې او تر اوسه هم شتون لری.

د پخسې خاوره يې خړه او د باندې خواوو نه د پاسه يې کوم اخير نښې نښانې نه په سترګو کيږي.

د دې برج په دوېيم پوړ کې د کړکيو ځايونه په سترګو کيږي کومې چې په پخوا پير کې شتون درلود او د وخت په تېرېدو او په سيمې کې د جګړو له امله (عمله) ورانې يا تالا شوې دي.

دا کړکۍ د يوه اړخ تر منځه ښکاري او داسی معلوميږي چې په يواځې د برج په څلورو اړخونو کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

دا کړکي د ځلورو مقاصدو له پاره، په پام کې نیول شوې دي.

۱. د لمر د ننوتو په موخه
۲. د رڼا د ننوتو په موخه
۳. د اوا (هوا) تبادلي په موخه
۴. د باندې لید په هکله

په دربیم پوړ کې یواځې د بام دېوالونه ښکاري کوم کې چې ډېر تیرکشونه ښکاري، دا تیر کشونه په اړخونو کې توپیر(فرق) لري چې په ځینو اړخونو کې درې او په ځینو کې دوې تیرکشه په سترګو کیږي.

دا برجونه ټول د ننه خواوو نه، لاره لري چې په پخوا پیر کې یې لرګي دروازې درلودي خو اوس محال دروازې یې نه په سترګو کیږي یواځې سرتاکونه (سرطاقونه) او د اړخ دروازو کندې ځایونه تر سترګو کیږي.

د کلا منځ کې بله کلا او بل برج (نهم برج):

د منځ کلا، چې په حرم سرای یادېږي د لویې کلا په منځ کې شتون لري چې اوږوالی یې ۳۵ متره او سور(سیور یا بر) یې هم ۳۵ متره دی.

د دې کلا یا حرم سرای د دېوالو بر یې په لمړیو کتارونو کې ۰,۸ متره (۸۰ سانتۍ) او د هرې پخسې کتار لوړوالي یې ۰,۶ متره (۶۰ سانتۍ) دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د کلا په يوه اړخ کي ياني د ننوتو لويې دروازې ته مخامخ، لوی برج شتون لري، دا برج د کلا نورو برجونو سره ډېر توپير لري، چې د باندی شکل يا فارم يې ۱۳ اړخه (ديارلس ضلعي) چې د دايرې شعاع يې ۶,۰۷۵ متره او د هر اړخ سور(سيور يا بر) يې ۳ متره دی، چې په مرکزی برج هم يادېږي.

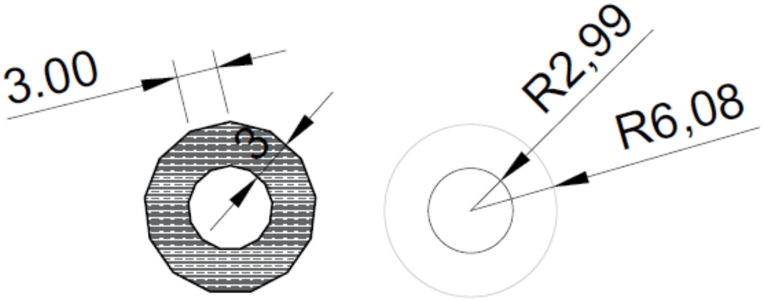

د برج شعاع او شکل د انجينرۍ په پروګرام کې

دا برج په ۶ مترو لوړوالي (ارتفاع) کې لمړی مرچل (مورچل) ، په ۹ مترو لوړالي کې دوېيم مرچل او په نور لوړو کې، نور مرچلونه هم ليدل کيږي.

دا برج په لمړي پوړ کې ۱۰ پته (خيزه) زينې، په دوېيم پوړ کې ۱۲ پته (خيزه)، په درېيم پوړ کې ۸ پته (خيزه) او په څلورم پوړکې هم ۸ پته (خيزه) زينې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لويه کلا:

که چېرې مونږ لويې کلا ته د ننه شو، د شړېدلو او پاتې شويودېوالونو نه داسې ښکاري چې د کلا د ننه شاوخوا کوشنۍ نورې حوېلۍ چې د کسب ګرو لکه:

ناحي (ناحيې، سلمان يا دلاک)، تټار(مسګر)، موسلي او کروند ګرو له پاره جوړې شوې وي.

د لويې کلا د ننه يوې برخې انځور

د پخسې په ليد کې درزونه (چاودونه) نه په سترګو کېږی او داسې ښکاري چې دا پخسه په ښې توګې پخه شوې او د ماهرو کاريګرو له خوا تر سره شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د برجونو لوړوالی ۱۵ متره ښکارې او کېدای شي پخوا تر دې هم لوړ وو، د وخت په تېرېدو سره ځينې لوړې برخې يې شړېدلي او لاندې غورزېدلې وي.

د برجونه په آخرو کتارونو کې وتي يا وتلي لرګي هم په سترګو کېږي کوم چې د کوشنيو کړکيو لاندې او کېدای شي د دغو لرګيو د پاسه د ټوپک ميل ايښودو له پاره، په پام کې نيول شوي وي.

دا ځکه د هغه وخت ټوپکو ميلونه خورا اوږده او کيڼ لاس کې نيونه يې هم، ستوزمنه وه.

په دېوالونو کې ځينې سوري ښکاري چې په يادو سوريو کې پخوا د لرګيو ناوو ځايونه وو (ول) او د وخت په تېرېدو، جګړو او د خلکو نه اوسېدو په وخت کې، لوټ شوي او يا هم له منځه تللی دي.

يادې ناوې ټولې د کلا نه د باندې په پام کې نيول شوي تر څو د بارانونو اوبه کلا نه د باندې تويې شي او د ننه غولو(انګړونو) کې ختې او ډنډونه را منځ ته، نه کړي.

په کلا کې داسې کوشني لښتي تر سترګو کېږي کوم چې د غولو (انګړونو) او کلا د ننه باران، لوښو مينځلو، کالي مينځلو اوبه په کې بهيږي او په يوه يا دووځايونو کې د چورن نه وروسته، کلا نه د باندې وځي او نورو کوشنيو او لويو بيالو سره يوه ځای کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاخچې (طاقچې)

په کوټو کې د ننه دوې ډوله او دوې کتاره (قطاره) تاخچې په سترګو کېږی چې په څلورو خواوو شتون لرې، لمړی کتار د لوښوو ایښودلو د پاره په پام کې نیول شوي او دوېیم کتار سر بېره د ښکلا شیانو تر څنګ کړکی د روښنایي او اوا(هوا) د تبادلې له پاره هم په پام کې نیول شوې وي.

ځیني تاخچې زینتی یاني ګنګوره لرونکي او ځیني نور یې بیا ساده او کمان لرونکي دي.

د لمړي کتار تاخچې لوړوالی تر دوېیم کتاره لوړې او ژورې دي.

د تاخچو لمړي کتار د پاسه رپک لیدل کیږي کوم چې تاخچې یوه کتار د بل نه جلا کوي او هم دېوال ته ښکلا ور په برخه کوي.

د کوټو د ننه تاخچو (طاقچو) انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د کلا لویه دروازه:

دا دروازه چې اوچت والی یې ۳,۲ متره (۳۲۰ سانتي متره) د چوکاټ سره او بر (سور یا سیور) یې ۳ (۳۰۰ سانتي متره) مترو ته رسیږی چې د دوو پلو یا ترازو څخه داسې جوړې شوي چې د هرې پلې (ترازې) سیور یا بر یې ۱,۵ متره (۱۵۰ سانتي متره) د چوکاټ سره دي چې یوه یې پوزه (بینیچه) او بله یې بې پوزې ده.

د دروازي یوه برخه یې کومه چې بې پوزې ده د ورځي له خوا خلاصه او دوبیمه پله یې کېدای شي د اړتیا په وخت کې خلاصه او ترې کار واخیستل شي.
دا دروازه د لرګیو غټ چوکاټ لري چې د پاس خوا نه په لرګیو سر تاق، اړخ خواوو نه په کندو کې کلکه شوې ده.

د کلا د ننوتو لویې دروازې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

دروازې پلې د لرګيو تختو څخه داسې جوړې شوي چې تختې خوا په خوا ايښودل شوي او د ښځې (شا) خوا نه غټې لرګي او د مخې خواوو نه د اوسپني پټې چې په منځ کې يې ګل مېخونه کارېدلي، کلکې شوې دي.

هر پله له څلورو (۴) ولاړو ډبلو تختو نه جوړه شوې او په لنډو کې يې د اوسپنې ۶ (شپږ) پټلۍ چې په هرې پټلي کې۵ (پنځه) ګل مېخونه چې د تختو په منځ کې شتون لري، کارېدي دي.
د دروازې هره پله په لاندنۍ برخې کې يوه ځنځير لري چې يوه سر يې د دروازې په پلې او بل سر يې د دروازې په چوکاټ کې کلک شوی دی.

دا ځنځير د دروازې پله نه پرېږدي چې د خلاصولو (خلاصېدو) په وخت کې پر دېوال ولږېږي، چې په اوسنی معمارۍ او انګرېزي ژبې کې ورته، ډور سټاپر(Door Stopper) وايي.

دا دروازه چپراسټ نه لري او د چپراسټ په عوض يې يوه باندنی او کښتني برخي يې لوله شوي لرګي لري کوم چې دروازې پلې سره د اوسپنيزو دوو پټليو سره کلکې شوې دي، دا د پورتني او ښکتني چوکاټ په سوريو کې حرکت کوي، د وضاحت له پاره لاندينی انځورونه، اړين بولم.
دا دروازه دوې سرتاکه (سرتاق يا سرطاق) لری کوم چې پر دوو برخو وېشل شوي دي، لمړنی برخې کې يې دروازې چوکاټ کلک شوی او دوېيمه برخه سرتاک (سرتاق يا سرطاق) يې لږ اوچت او په دېوال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې پخسې کمانونه (ارچونه) کارېدلي او بيا اخېږ شوې دي چې اندازه يې تر يوه متره پورې رسېږي.
د دوو کمانونو تر منځ ولاړ، نري سوري ښکاري او کېدای شي د تير کشونو په شان، د نظامي اهدافو په خاطر په پام کې نيول شوي وي.
ياد کمانونه يا آرچونه د دروازې د سرتاک (سرتاق يا سرطاق) پر سر جوړ شوې دي، مګر دوېيم سرتاک (سرتاق يا سرطاق) د کمانونو مخ او د سرتاکونو په اوارۍ (لېول) او د باندې خوا، په پام کې نيول شوي دي.

کېدای شي دا پوښښ د مېلمنو او کلي اوسېدونوکو له پاره د لمر او ورښت ورېدو له پاره په پام کې نيول شوې وي، کوم چې د ودرېدو او د ننوتو په انتظار کې وي، تر څو دروازه خلاصه او يا د ليدو کس مخې ته راشي.

مګر د ښاغلی حاجي عبدالوهاب په وينا دا برخه د دې له پاره جوړه شوې وه چې د پاسه يې د اوبو ډکې کټوې ايښودل کېدې او د جګړو په وخت کې، که چېرې دښمنانو(غليمانو) د کلا دروازې ته اور اچاوه د هغو کټوو د اوبو په شيندلو سره به يې د دروازې اور، مړاوه.

سرتاکونو لرګيو د چاودو نو نه، داسې ښکاري چې دا او نور د پو ښښونو(چتونه، پوشش) لرګي ټول د چنارو ونو نه وي.

مګر د دروازو پلو(ترازو) لرګی نه داسې ښکاري چې ګواکی د ارچه يا توت لرګيو څخه جوړې شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دروازې د پاسه یوه لیکلې ډبره ښکاري چې لوستل یې د لاندې خوا نه، ستوزمنه ده او د زینو په ایښودو او د نږدې نه کېدای شي ولوستل شي چې د لرې خوا نه د شعر په توګه (شکل) ښکاري.

د دروازې د پاسه لیکل شوې ډبرې انځور

حمامونه:

حمامونه د لویې کلا په منځ او منځنۍ کلا اړخ کې شتون لري، دا ودانۍ یوه پوړې ده چې دېوالونه او چتونه یې د پخو خښتو څخه جوړ شوي دي.

د ودانۍ ننوتو ځایونه ټول د کمان (آرچ) په شان دي مګر چتونه یې ټول ګنبدي دي، چې وروسته له ګنبد جوړېدو څخه بیا د خاورو په ذریعه (واسطه) ډک، اوار شوي او بیا اخېړ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمام په دېوالوکې تاخچې (تاقچې) هم په سترګو کېږي چې کېداى شي د حمام د ځینو اسبابونو(وسایلو) کښېښودلو له پاره په پام کې نیول شوي وي.
دا حمام د سړو او تودو اوبو مېتونه (پاخه ختین دېګي) درلودل کوم چې د پخو خټو بلولونو(پایپونو) په ذریعه یې جریان درلود، د یاد وړ ده چې د تودو اوبو مټ (دیګي) د باندې خوا نه د اور بلېدو (روښانه کېدو) ځاى درلود چې په کې خس او لرګي استعمال کېدل.

د نه (۹) برجه کلا د حمام ودانۍ انځور

د دېوالونو بر(سیور یا سور) یې څلویښت سانتي، مګر په ځینو ځایونو کې تر څلوېښتو هم ډېر دي.

د دېوالونو باندې خواوي اخېړ (کاه ګل) شوې ، مګر د ننه خوا وې وروسته تر اخېړه سینګل شوې او بیا په سپینې خاورې سپین شوي کوم چې د اوبو او د اوبو بخار (تفت) په مقابل کې کلک (سخت) مقاومت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د وخت په تېرېدو او نه پاملرني له کبله ۹۰ سلنه چتونه او دېوالونه يې نړېدلي، خښتې او خاورې يې د ننه او د باندې تر سترګو کېږي.

په اوس وخت کې تاخچې تورې شوي او کېدای شی د نه اوسېد له امله (عمله)، ځینو کسانو، تېرېدونکو، لیدونکو او یا مخدره تو کو استعمالونکو له خوا د اور په بلېدو سره تورې شوې وي او په لاندني انځور کې په ښې توګې، تر سره کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نه (۹) برجه کلا د حمام داخلي انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د حمام په يوې برخې (کنج) کې چې د دېوال پورتنۍ او چت پورې اړه لري، نخشونه (نقشونه يا تزينات) تر سترګو کېږي کوم کې چې د شين (زرغون)، سور او سپين رنګونه، کارېدلي دي.

دا نخشونه منظم هندسی دي چې مربع، لوزي په شان کارېدلي او بيا په منځ کې بوټي او ګلان ښکاري.

که مونږ هنري کارونو ته وګورو داسې ويل شو چې اصلاً تور رنګ په بوټو کې نه دی کارول شوی، بلکې دا رنګ تياره زرغون (شين) رنګ دی، د وخت په تېرېدو او د خلکو د اور بلېدو او دود په ذريعه تور رنګ ته اوښتی يا هم دود پرې ناست وي.

ځرنګه چې ياد (ذکر) شو، د بامونو او دېوالونو ډېری برخې يې نړېدلی دي د ننه انځورونو پر مخ د بام اوبه کومې چې د خټو سره يوځای، پر انځورونو بهېدلې او يا کښته شوي، د انځورونو پر مخ ناستی او د هغه ښکلا يې د منځه وړې ده.

د اوبو کلالي (خټو پخشوي) نلونه يا پايپونه يې ډېر لږ تر سترګو کېږی او ځينې نور يې د سيمو خلکو له خوا وړل شوي او د بامونو د ناوو په ډوګه کارېدلي (استعمال) شوي يا ترې کار اخلي.

همدا راز د دې حمام پر خښتو هم د سيمې شته خلکو يرغل کړی او څه اندازه (برخه) يې له ځانه سره وړې ده.
چې له خښتو نه يې د بام په خرندونو او پراپټونو کې ترې کار اخيستی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حمام کې دوې ډوله خښتې کارېدلي چې اندازې يې په لاندې ډول دي.

لمړۍ ډول خښته:

۱. اوږدوالی ۲۰ سانتي متره
۲. سيور يا بر يې ۲۰ سانتي متره
۳. اوچت والی (ضخامت) يې ۵ سانتي متره

دوېيمه ډول خښته:

۱. اوږدوالی ۲۰ سانتی متره
۲. سيور يا بر يې ۱۰ سانتی متره
۳. اوچت والی(ضخامت) يې ۵ سانتي متره

د دې خښتو اندازو نه داسې ښکاري چې معمار نه غوښتل يوه خښته پر دوو حصو و وېشي يا ماته کړي.

کلا دېوالونو لاندنۍ برخه:

کلا دېوالونو لاندنۍ برخه کومه چې د ډبرو کار (سنګ کارۍ) پر سره ده، د وخت په تېرېدو سره شړېدلې او بيا وروسته ځينې ځايونه يې د پخسې او ځينې نور ځايونه يې د اومه (خامو) خښتو څخه ډک شوې او په آسانۍ سره، تر سترګو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د دې دېوالونو شړېدلو برخو لوړوالی یې تر یوه متر پورې رسېږي کوم چې کېدای شي د موږکانو (موږو) سوریو او د وربښت نیغ (مستقیم) تماس له کبله منځ ته راغلي وي.
د کلا اوبرجونو دېوالونو کې ولاړ یا عمودي درزونه هم په سترګو کېږي چې کېدای د زلزلو او یا هم د دېوالونو ناستې (نشست) په ذریعه (واسطه) منځ ته راغلی وي.
دا درزونه، تاداوو ته (تهدابو ته) نږدې غټ (لوي یا برداره) او څومره چې پاس ځي، کوشني کېږی چې د ځینیو تدابیرو په پام کې نیولو سره کولای شوو د پخوانیو درزونو تحکیمات وکړو او د نویو درزونو مخه په آسانۍ سره ونیسو.

د نه (۹) برجه کلا د شړېدلو دېوالونو انځور

د کلا نه باندې ودانۍ:

د خلکو او خاصتاً د سپین ږیرو خلکو په وینا، پخوا پیر(وخت) کې نورې ودانۍ هم شتون درلود .(۵)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د کابل لوړه کلا (کولوله پشته)

لوړه کلا:

د کابل لوړه کلا، چې د کلوله پشتې غونډۍ پر سر جوړه شوې او په مختلفو دورو کې د جګړې د کلا په توګه کارول شوې، اوس د کلتوري کارونې له پاره بيا رغول کېږي.

د سپوتنيک په وينا، د طلوع نيوز په حواله، دا کلا شاوخوا يوه نيمه پېړۍ دمخه د عبدالرحمن خان د واکمنۍ پرمهال د اته ځلويښت زره مربع متره ځمکې په سيمې (ساحې) کې جوړه شوې وه، او له هغه وخت راهيسې تر دېرش کاله دمخه پورې دا د يوې پوځي کلا په څېر وه.

د دې کلا د اوو برجونو او پنځو زغره والو ودانيو په منځ کې، يو برج د دې غونډۍ په لوړه برخه کې جوړ شوی دی، د دې کلا په جوړولو کې د معمارۍ څو ډولونه کارول شوي دي.

د پروژې انجنير وسيم روفي وايي: "د وسلو هرې ډيپو يا برج چې دوی جوړ کړی و، د يوه ځانګړي ډول معمارۍ څخه کار اخيستی و، کوم چې ټول د اوسني معمارۍ ميتود څخه توپير لري، او د هغه وخت د معمارانو خلاقيت ښيي".

د دې کلا د وسلو د زېرمو په يوې برخې کې، چې ډېر زيانمن شوی نه دی، د پخوانيو سرتيرو ليکنې ښکاري.

د ملي پراختيا شرکت وياند محمد مصطفی نويد د کلا د بيارغونې په اړه زياته کړه: "د تاريخي لرغونتوب او هغه اصلي موادو په ساتلو سره چې شتون لري او له منځه نه دي تللي، او د هغو موادو په کارولو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دې د جوړولو له پاره کارول شوي وو، دا کلا به بیا ورغول، او ساتل شي." د دې کلا د بیارغونې له پاره د ملي پراختیا شرکت له خوا یو سل او لس میلیونه افغانۍ ځانګړې شوې دي، او پنځه شپېته کارګران په بیارغونه کې یې بوخت دي.

د کولوله پوشتي د لوړې کلا هوايي انځور

د لوړې کلا سیمې شاوخوا دېوال:

د لوړې کلا (قلعه بلند) سیمې شاوخوا دېوال څلور برخې لري:
د تهداب تیره (سنګ کاري) د خاورو دېوال (رمېد وال) ، نقشونه او د پای اوسپنې څادر(آهن چادر) چې د باران او واورې نه د دفاع په سوچ په پام کې نیول شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د دېوال ډبرو(سنګ کارئ) اندازه په سمه توګه نه شي اندازه کېداى، خو د هغې د ځمکې نه لوړوالى په ډېرى ځايونو کې ٦٠ سانتي متره دى.
د ډبرو (سنګ کارئ) او دېوال پلنوالى يو شان يانې (يعنې) ۶۰ سانتي متره، او دېوال يې په څو مرحلو کې جوړ شوى، چې لوړوالى يې په شمول د ډبرو (سنګ کاري) ۳۶۵ سانتي متره دى.
دا دېوال د غونډۍ په ښکته برخه او د لوړې کلا په شاوخوا کې جوړ شوى دى، کوم چې په لاندې انځورونو کې په روښانه ډول ليدل کېدى شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

...

د سویلی برخې شاوخوا د دېوال انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عامه ننوتلو دروازه:

د عامه ننوتلو دروازه د غونډۍ په ختيځ اړخ کې شتون (موقعيت لري)، د استوګنې کورونو او تنګو، ګردو کوڅو ته نږدې ده، چې د موټرو له پاره ننوتل ستونزمن کوي.
څو ډولونه دروازې وړانديز شوي، او وروستۍ بڼه د چارواکو له خوا منل شوې او د پلانونو سره سم به جوړه شي.
دروازه د لرګيو په بڼه ډيزاين شوی او د نخشو(نقشو) په څېر به جوړه شي، د زاړه معمارۍ ستايل او د کلا په ختيځ اړخ کې موجوده لرګيو دروازه په پام کې نيولو سره، د هغې په سر کې ورته اسلامي ستايل آرچ به وي.
د عامه دروازې تر څنګ، د پرسونل او ليدونکو د ننوتلو له پاره يوه کوشنۍ (کوچنۍ) دروازه پلان شوې ده، او د هغې تر څنګ، د ټکټونو د خرڅلاو له پاره يوه خونه هم پلان او ډيزاين شوې ده، او هم به د يوه عصري تشناب سره يوځای، چې په ټاکل شوې سيمې کې به د نقشو په پام کې نيولو سره جوړ شي.
ودانۍ به د کانکريټو څخه جوړه شي، چې د پلستر کولو وروسته به هم رنګ شي، د دېوال شاوخوا د خاورې د رنګ په پام کې نيولو سره، رنګ شي ترڅو د معمارۍ اصول مراعات شي، په نخشو(نقشو) کې شاوخوا (احاطې) دېوال او د ودانۍ دېوال ورته والی لري او له لرې څخه به نه توپير کېږي.
د موضوع د روښانه کولو له پاره، غوره ده چې لاندې انځورونه او نقشې مطالعه او وليدل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د عامه ننوتلو دروازې شاوخوا دېوال انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د کلا د عمومي دروازې انځور

د کلا ننوتل:

دا لوړه کلا د غونډۍ په سر کې شتون (موقعیت) او دوې د ننوتلو دروازې لري، یوه یې تقریبا ختیځ ته مخامخ او بله یې تقریبا لویدیځ ته مخامخ ده، چې د ورته اندازې او لرګیو څخه جوړه شوې ده.

د ختیځ لوري دروازه یو معماری کمان او د ختې پوښ لري چې وروسته د ختو(کاه ګل) سره پوښل شوی دی.

د هغې لرګیو دروازه، هماغه پخوانۍ دروازه ده چې تر نن ورځې پورې ساتل شوې ده. شاوخوا دېوالونه بیارغول شوي او په دوو مرحلو کې کار شوي، د ډبرو (سنګ کارۍ) لوړوالی له ٦٠ څخه ډیر او په ځینو ځایونو کې ۹۰ سانتي مترو ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دېوال د لومړۍ برخې لوړوالی، د پليټ فارم په ګډون، ۴ متره دی، دوېيمه برخه يې هم جوړه شوې ده، چې د کلا د شاوخوا دېوال ټول لوړوالی يې ۸۱۵ سانتي مترو ته رسېږي.

دېوالونه په دواړو خواوو کې، د ننه او بهر کې په بوسو او خاورو (کاه ګل) پوښل شوي دي.

د کلا دېوالونه په بشپړه توګه ساده دي او د ځار برجونو د برخو پرته هيڅ نقاشي نه ليدل کېږي.

د کلا شاوخوا دېوالونو په برخه کې، کلک (قوي) عمودي لرګي هم ليدل شوي، چې د دېوالونو پياوړتيا له پاره کارول شوي دي.

د کلا شاوخوا دېوالونو پلنوالی د ډبرو کار سره سمون لري او له ۶۰ سانتي مترو ځخه ډېر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

كلا د عمومي دروازې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

برجونه:

په دې کلا کې شپږ د څارنې برجونه دي، چې څلور یې په څلورو کونجونو کې او دوې یې په منځ کې دي، چې ټول یې ورته یا عادي دي.
دا برجونه د لرګیو د ننوتلو دروازې او د طبیعي رڼا او هوا تبادلې له پاره کړکۍ لري. د هغې د پراپیټ برخې اسلامي سینګارونه او کمانونه لري چې د ګلونو ډډونو په څیر ښکاري.
هر برج د خښتو یوه جلا (ځانګړې یا علیده) زینه لري چې د دوو لویو او نسبتا کوچنیو کمانونو څخه پورته لیدل کېږي، چې د شاوخوا دېوال تر څنګ جوړې شوې دي، چې له یوه متر څخه ډیرې پراخې، او تر اوسه پورې ولاړې دي، چې په وروستیو کالونو کې د ملي پراختیا د محترمې ادارې له خوا ترمیم شوې دي.
د شته تونلونو په سر کې یو بل برج شتون لري، چې په وروستیو کالونو کې بیا رغول شوی دی.
دا برج یو منظم څو ګونی شکل لري چې دروازه یې ختیځ ته مخامخ ده او په بشپړه توګه د پخو خښتو څخه جوړ شوی چې د خښتو اندازه یې ۲۰ سانتي په ۲۰ سانتي مترو کې دي او ۵ سانتي متره پلنوالی یا ضخامت لري.
د هغې پوښښ د ګنبد په شکل د پخو خښتو څخه جوړ شوی او د یوه پراپیټ سره محاصره شوی، چې د سینګار کمانونه هم لري.
د پورتنۍ برج د ننه او بهر برخه د سدل خاورې څخه پوښل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلا د داخلي برجونو انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونلونه يا بنکرونه:

په يادې شوې سيمه کې، پنځه (۵) د ځمکې لاندې تونلونه يا بنکرونه د خښتو د قوسونو په پوښونو سره جوړ شوي دي، چې په شمال، سويل خواوو کې لويې دروازې لري، او په پورتنۍ برخه کې دوې کړکۍ د رڼا او اوا(هوا) تبادلې له پاره شتون لري.

داخلي خښتې د سډل موادو سره سينګار شوې دي.

تونل ته د ننوتلو دروازې پلنوالی ۲۰۰ سانتي متره او د هغې د کړکۍ پلنوالی ۱۰۰ سانتي متره دی.

د تونلونو اوږدوالی توپير لري، چې منځنی تونل يې ۴۸ متره اوږد دی، دوهيم تونل يې په دواړو خواوو کې ۴۵ متره اوږد دی، او وروستي دوې يې ۴۰ متره اوږدوالی لري.

د ټولو تونلونو پلنوالی يو شان يانې (يعنې) ۶ متره دي.

په پخوانۍ ودانۍ کې د برېښنا سيستم نه و، خو د نوي ترميم په پلانونو کې، د ټولو ځمکې لاندې تونلونو له پاره د برېښنا سيستم ؤ،په پلان کې نيول شوي دي.

د تونلونو او شاوخوا دېوالونو ترمنځ لارې په سويلي برخو کې ۷ متره پلنوالی، په شمالي برخه کې ۸ متره پلنوالی، او د ښار برجونو او تونل ترمنځ برخو کې ۴ متره پلنوالی يا فاصله لري.

لارې په ډبرو پخې شوې دي، او د دوی په مينځ کې، يو کوچنی کانال په سترګو ليدل کيږي، چې د کلا ښخه بهرته د باران او واورې اوبو ليږدولو له پاره، ډيزاين او جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

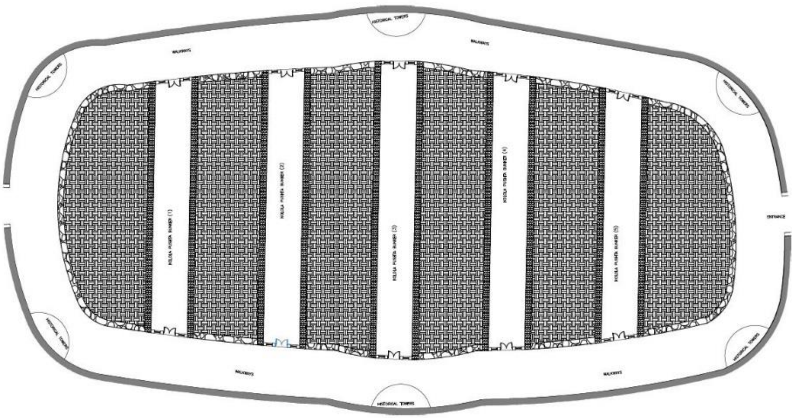

د تونلونو (بنکرونو) او ځار برجونو پلان شوی پلان

د لوړې کلا شاوخوا دېوال:

د "احاطه" کلمه د "حاط" له ريښې څخه اخيستل شوې ده چې ما نا(معنی) يې "ساتنه کول" ده، او دېوال ته "حايط" ويل کيږي ځکه چې دا يو ځای احاطه او ساتنه يې کوي.

دا دېوال له دوو برخو څخه یاني ډبرو او خښتو څخه جوړ شوی دی. لومړۍ برخه يې له ۱۰۰ سانتي مترو څخه زياته لوړوالی ډبرې څخه جوړ شوی دی، او ۳۰۰ سانتي متره دېوال يې له خښتو څخه جوړ شوی او مخ يې په دواړو خواوو کې د اخيږ سره پوښل شوی دی.

د دېوال دا برخه يو پاراپيټ هم لري، چې پورته يې د دېوال دوېيمه برخه، ۴۱۵ سانتي متره لوړه ده، چې د پاراپيټ سره، په روښنانه توګه ليدل کېدای شي، چې د تونلونو (بنکرونو) په کې محاصره شوي دي.

د ډېر وضاحت له پاره، لاندې انځورونو ته مراجعه وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زینې:

زینه (پټې) یو جوړښت یا ودانۍ ده چې په یوه ودانۍ یا نورو ځایونو کې د دوو سطحو د نښلولو له پاره کارول کیږي او د کوچنیو برخو څخه جوړه شوې ده چې د زینو په نوم یادیږي.

کله چې زینه په یوه تړلي ځای کې جوړه شي، نو زینه بلل کیږي.

هغه زینه چې د لیږدونکي په څیر حرکت کوي او د بریښنا له خوا چلول کیږي د ایسکلیټر په نوم یادیږي. د زینو نور ډولونه عبارت دي له مارپیچي زینې، تاوېدونکي زینې، او د هوایي چلند (الوتکې) زینې.

په عمومي ډول، د زینو او ځمکو د پورته کولو مؤثره پلنوالی باید لږ تر لږه یو نیم متره وي او له دوه نیم مترو څخه زیات نه وي.

دروازې باید د ځمکې لاندې کولو ګټور پلنوالی اشغال یا محدود نه کړي، او هغه دروازې چې زینې ته مخامخ دي باید د وتلو په لور خلاصې شي. دا هم غوره ده چې د فوټریسټ لوړوالی او ژوروالی تناسب له ۱۵۰ څخه تر ۳۰۰ ملي میټر پورې وي .

د ګڼ شمېر زینو په سیمې کې، له یوې کوڅې څخه بلې ته یو ګرد سړک جوړ شوی، چې مستقیم او جانبي شکل لري.

د زینو له پاره ساختماني مواد اکثره د غرونو ډبرې دي او ځینې وختونه د پښو او پورته کیدو له پاره سمندري ډبرې کارول شوې دي.

د ننه، د ختیځ لوري څخه یوه زینه شتون لري چې د لوړ څار برج او د تونلونو چټ (بنکرونو) ته د پورته کیدو له پاره کارول کېدای شي. دا هم د یادونې وړ ده چې هر برج خپله جلا زینه لري، چې د کمان پر سر د پخو خښتو څخه جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د باران ناوې:

الف: د بام په اوږدو کې یوه ډبرینه کوچنۍ لاره یا کانال چې د باران اوبه لیږدوي شتون لري.

په لوړې کلا (قلعه بلند) کې دوې ډوله ناوې لیدل کېدی شي:

۱ .د لرګیو ناوې د ځارنې برجونو په بامونو کې نصب شوي دي.

۲. ځانګړي لښتی، د تونل دېوال په یوې برخې کې د زړو خښتو څخه جوړ شوي اوعمودی چینل په بڼه، په بله برخه کې د ملي پراختیا د محترمې ادارې له خوا ترمیم شوي، او په ځینو برخو کې نیمګړي پاتې دي، چې د پروژې مدیر په وینا، ډیر ژر به ترمیم او ګټې اخیستنې ته، وسپارل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تونلونو د عمودي کندې یا چینل پورتنی برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوڅه یا سړک:

کوڅه یا سړک هغه لارې ته اشاره کوي چې د خلکو، موټرو او بار وړلو د تګ راتګ او لیږد له پاره کارول کیږي. دا لارې کولی شي د سطحو او سړک جوړونې تجهیزاتو بېلا بېل (مختلف) ترکیبونه ولري او په مختلفو سیمو کې شتون لري، له ښاري څخه تر کلیوالي پورې، او حتی په غرنیو او صحرایي سیمو کې.

د ترانسپورت د اړینو زیربناوو په توګه، سړکونه په ټولنه کې د اړیکو په رامینځته کولو او د ترافیکو په مدیریت کې مهم رول لوبوي. دا زیربنا د مختلفو سیمو ترمنځ د اړیکو د رامنځته کولو، د عامه او سوداګریزو ترانسپورتي خدماتو د چمتو کولو، د ګرځندوی د پراختیا او د وسایطو د تګ راتګ د اسانتیا له پاره کارول کیږي.

د سړک ډولونه هم د لارې، زیربنا، جغرافیایي موقعیت، او کرېړ(قیر یا اسفالټ) سطحې پر بنسټ ویشل کېدی شي. ښارونو ته د موټر چلولو له پاره تر ټولو مهم هغه لویې لارې او نړیوال سړکونه دي چې لوړ اسفالټ سطحې او تېټ ترافیک لري.

په سیمه ییزو سړکونو، ښاري سړکونو او لارو کې د ترافیکو په پام کې نیولو سره، باید په دقت سره غور وشي چې دا څنګه ولایت ته د فرنیچر لیږدولو له پاره کارول کېدای شي .

دا سړک د کولوله پښتې د لوړې کلا یوه له اصلي او اړینو برخو څخه ده، چې له لرغونو وختونو راهیسې د یوې څنډې په بڼه شتون او د کلا د ننوتلو دروازې پورې دوام لري. د پورته ذکر شوي سړک په پای کې، د ملي پراختیا ادارې دا د ډېرو سره پخه کړه او د هغې تر څنګ یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ډبرو کار یا استنادي دېوالونه هم جوړ کړل، او د هغې د کار یوه برخه لا اوسه هم بشپړه شوې نه ده.

د هغه سړک انځور چې لوړې کلا ته ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساحه (منظره):

منظره هغه سیمې ته اشاره کوي چې په هغه کې د ځمکې طبیعي ځانګړتیاوې د مصنوعي عناصرو سره یوځای کیږي ترڅو بصري او جمالیاتي جذابیت رامینځته کړي.
منظرې د طبیعي عناصرو لکه غرونو، چینو، سړکونو، پیاده روونو، ډبرو او مختلفو ډوله نباتاتو څخه الهام اخیستل کیږي، او د دې عناصرو مختلف اجزا د انساني جوړښتونو سره د همغږۍ رامینځته کولو له پاره کارول کیږي.
د لوړې کلا (قلعه بلند) په سیمې کې ډېر عملي کار نه دی شوی. په ځینو برخو کې یوازې تل زرغون (همېشه بهار) ونې، ارغوان ونې، او غیر میوه لرونکي ونې لیدل کېدی شي.
د یادونې وړ ده چې په سیمې کې کار بشپړ شوی نه دی او وخت په وخت، خلک په مختلفو سیمو کې لیدل کیږي چې د هغې د بیارغونې او منظره کولو کار کوي. (۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د سيمې د منظرې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حشمت خان کلا:

حشمت خان يو د محمد زايي له کورنۍ څخه و چې ډير پخوا وختونو کې کابل ښار ته راغلی او په يادې سيمې کې چې ډيره ښکلې هوا، اوبه او شاو خوايې د کښت ځمکې در لودې، ژوند کوه.
د هغه د ښځې نوم، بی بی هما وه، هغوی يوه لور درلوده چې نوم يې، بی بی صحرا وه.

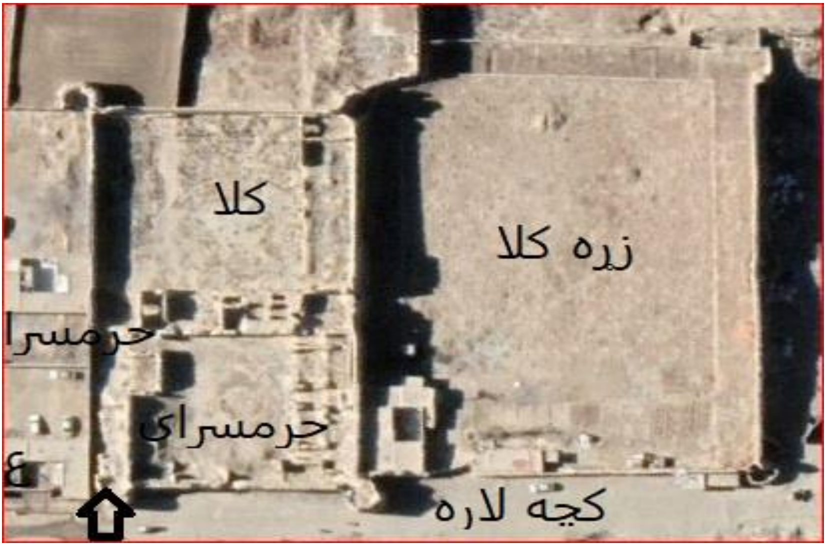

د حشمت خان د کلا هوايي انځور

د کلا شاو خوا يې سل ګونه جريبه ځمکه درلوده چې په لړ وخت کې د چينې د او په ذريعه اوبه کېدې، دا چينه د شير دروازه غره (کوه شير دروازه) په يو خوړ کې چې (قول چشمه) نوميده، موقعيت در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (قول چشمه) چینې خوړ، انځور

د دې چینې او به به د پخې ختو بلو لونو(پایپونو) په ذریعه لاندې حوض ته بهېدې (توېدې) او هلته به په یوه حوض کې ټولیدې، دا حوض د یو کوچني بند حیثیت در لود، بیا به د اړتیا په وخت کې هغو اوبو نه د ځمکو خړوب له پاره ګټه اخیستل کیده.

د وخت په تیریدو سره د چینې اوبه لږی شوې، حشمت خان مجبور شو چی د ارهت (ارت، لویه څاه) د کیندلو امر وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

هغه دوه ارهټونه وکيندل چي يو يې بره او بل يې کوزه د چينې په لمنه کې و.
برنی ارهټ وروسته له شلو کلونو څخه وچ شو مګر کوزنی ارهټ تر نږدې کلونو پورې اوبه درلودې.
د ارهټونو اوس، کومې نښې نشته اما د سيمې سپين ږيري وايي:
د وخت په تېرېدو سره ډيری برخې ځمکی د حشمت خان د لمسيانو له خوا خرڅې او په هغه کې د هستوګنې کورونه جوړ شول، نو ځکه هغه ارهټونه هم له خاورو او تيږو نه ډک شول.

حشمت خان د کچه لارې نه لاندې يو ډير ښکلی او په زړه پوری بڼ (باغ) درلود، چې دا بڼ تر لس کاله دمخه هم شتون مګر هغه يې په يوکس پلورلی و، چی نوم يې حاجي جمعه خان و، دا بڼ وروسته د هغه په نامه (باغ حاجي جمعه) ياد او مشهور شو.
په تيرو کلونو کې دا بڼ هم په خلکو خرڅ او د هستوګنو په نمرو واړول (تبديل) او کورونه په کی جوړل شول، مګر د ده بڼ په يوه ختيزه څنډه کې د بنوالو کوټې او ځلی په نږيدلي توګه ليدل کيږي.

د بڼ پاتې شوی ځلی (برج) د برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه کلا:

هغه لويه کلا ده چې د اساسي کلا د شمال خواته موقعيت لري او په هغه کې پنځه حويلۍ د بزګرانو او ناظرانو له پاره په پام کې نيول شوې وې، په دې کلا کې درې ځلي ول چې يو يې ختيځ بل يې لويديځ او دريم يې د ختيځ او لويديځ تر منځه ده چې نړېدلې برخه يې اوس هم په سترګو کيږي.

دېوالونه يې پخسه، لوړوالی يې اوه متره دي، همدا راز د دېوال د ځمکی لاندې (غرقه) اتيا سانتي متره او د ځمکې د پاسه (کرسي) يې په ځينو ځايونو کې اتيا سانتي متره او نورو برخو کې يوه متر ته رسيږي.

تيږګو ګډوله (تيږو ابادي يا سنګکاري) د غره تيږو نه جوړه شوې ده ځرنګه چې هيڅ راز مصاله د ډبرو کار کې نه تر سترګو کيږي، دا شان ډبرو کار ته وچه تيږو ګډوله (وچه سنګکاری) وايي.

د دېوال سور(پيړوالی ياعرض) په غرقه او کرسي کې اتيا سانتی متره ده، او د ډېر زوړ والي، دعصري تکنالوژې د نه شتون اوشخصي ملکيت له کبله نه شو کولای چې په هغه کې کيندنی وکړو.

د دې کلا دېوالونو د پخسې سور اتيا سانتي متره، اوچت والی (جګ والی) يې اته متره و، د وخت په تېرېدو سره دا اندازې نه تر لاسه کيږی، ځکه چې د ورښتونو، نه پاملرنې له کبله شړېدلې او لوېدلي دي.

هر ځلی يې دوه چته (منزله) در لود، مېنځ (داخل) نه يې لارې (زينې) درلودې، همدا راز د بام نه د ځلي دويم پوړ ته ختل چې له هغې نه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

میلمه کوټې په توګه ګټه اخیستل کېده ، خلکو به په هغه وخت کې، ورته بالا خانه (سراچه) ویل.

دا بالا خانه له دریو خواوو نه کړکې درلودې چې د دوبې په پیلېدو سره په هغه کې ښه باد چلېده او شاوخوا د ځمکو او ونو ننداره کېده.

د ځلیو شکل (فارم یا قواره) په پلان کې اته ضلعي ده چې دایرې د منظم تقسیم سره منځ ته راغلي دي.
په دې کلا کې کوټې نه تر ستړګو کېږی ځکه چې د وخت په تېرېدو، خپل منځي (داخلی) جګړو، د مالک نه اوسېدل په کلا کې، د وختو دولتونو نه پاملرنې له کبله ورانې شوي او یاهم لوټې شوي دي.

د زړی کلا انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مونږ انځور ته په ځیر سره و ګورو، په هغه کې د کوټو د چت دستک لرګیو سوري (چاپونه) او هم په دېوالونو کې د طاقچې ځایونه په سمه توګه لیدلی شو.

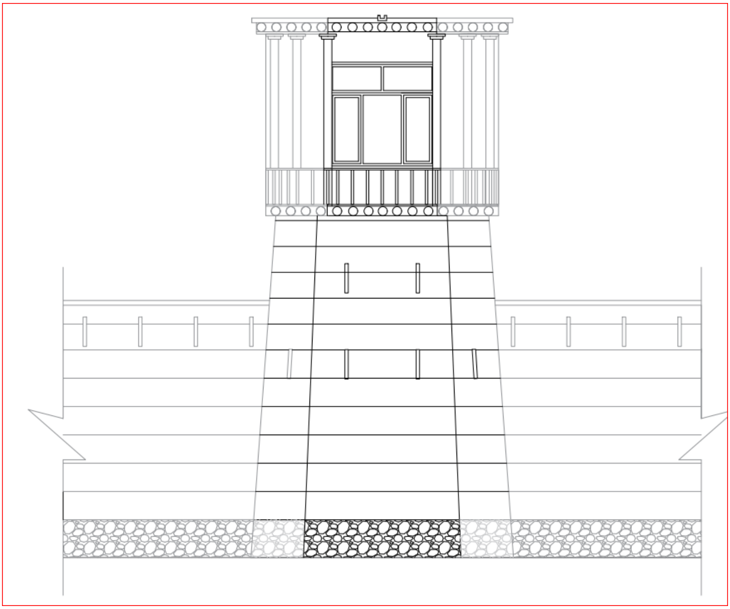

د ځلی دیزاین، د اخیستل شویو انځورونو په پام کې نیولو سره

که چېرې مونږ د حشمت خان مقبرې، هغه کورنی ادیرې نه کتنه او د قبرونو لیکنې په ځیر سره ولولو، مونږ ته به څرګنده (ثابته) شي چې هغه د محمد زایی د کورنی غړی او دا کلا څه باندې درې سوه و پنځوس کاله د مخه جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حشمت خان او د هغه کورنیو د ادیره (هدیره) انځورونه

حشمت خان د کلا حرمسرای:

دا حرم سرای کچه کوڅې ته کومه لاره (لار) نه درلوده، د هغه لاره د سوېلي (جنوبی) کلا او حرمسرای له لارې وه، لمړی به سوېلي حرمسرای ته ننوتل او بیا به، په ښي خوا تا وېدل او حرمسرا ته به ننوتل. د وخت په تېرېدو، د هغه دې لمسیانو، د اطلاعات او فرهنګ د وزارت د نه پاملرنې له کبله هغه سوېلي کلا او حرمسرای شتون نه لري، خلکو په خپله خوښه په هغې کې ابادي کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

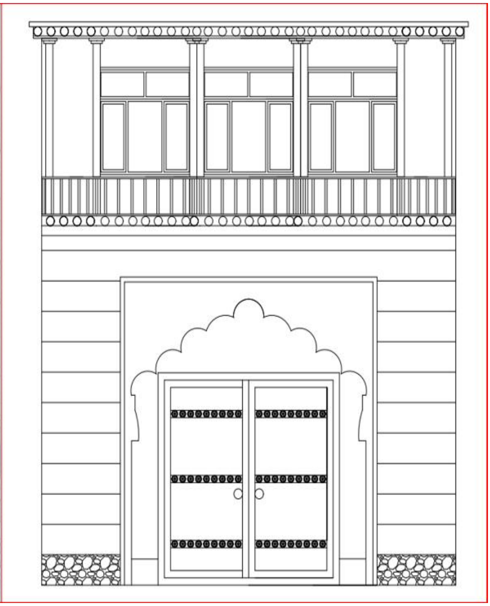

د حرمسرای د ننوتو پخوانۍ لاره چې اوس شتون نه لري

په دې لاره کې لوی ور(دروازه) و، چې د لرګو نه جوړ شوی و، دې دروازې دوې پټونه (پلې) درلودل، چې يوې به يې تل خلاصه او دوېيمه به يې د اړتيا په وخت کې خلاصې ده، چې دا دوېيمه پټه (پله) يوه پوزه هم درلوده.

دروازې کې کوم اوسني اوسپنيز مېخونه نه ليدل کېده او د تختو يو ځای کېدو(اتصال) به د وطني جوړ شويو ګل مېخونو په ذريعه کلک شوي وو. دروازې نني څرونی (چپړاس، چپ - راست) نه درلودل او په ژيو کې به يې ولاړ تاو(لوله) لرګي و، چې د هغه په ذريعه به تاو راتاو

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

کېږه. داسې ځرونی د مراد خاني، بي بي مهرو او د کابل ښار په زړو سيمو او كلاګانو کې تر اوسه هم شتون لري.

د دروازې د پاسه بالا خانه وه، چې د دروازې کنټرول به يې کوه، او په هغې کې به ساتونکي اوسېده، دا بالاخانې (سراچې) د کلا د ننه د ختو لار در لوده چې د اومه خښتو او ختو نه جوړه شوې وه.

دې بالاخانې د کچه لارې خوا بالکن هم درلود چې د دفاعي چارو کې به کارول کېده، د دروازې لوړ والی نږدې څلور متره و، چې خپله حشمت خان او يا د هغه د کورنۍ دوستانو به کولای شو، د اس د پاسه له دروازې نه حرمسرای ته ننوزي.

حرمسرای په ښي لاس کې يو لوی جومات شتون درلود، او ډېری برخه يې ړنګه شوې ده، مګر څه نږېدلي دېوالونه يې تر اوسه هم په سترګو کېږي.

د دې حرمسرای نه اصلي کلا ته لاره وه، کومه چې په خپله حشمت خان د خپل کورنۍ (فاميل) سره اوسېده، د کلا په دوې خواکې يې کوټې درلودې، چې ټولې يې د اومه خښتو څخه جوړې شوې او تر اوسه هم په ويجاړه توګه شتون لري.

د کوټو چتو نه يې ګنبدي دي، کوم چې معماري يې د بلخ ولايت نه ليږدول شوې ده. د چت خښتې يې پخې او د چونې د مصالې(مصالح) په مرسته يو د بل سره کلکې شوي دي، دا خښتې په نيغه (تېغه) کارول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوټو د بامونو ګنبدونه

بر سېره پر ګنبدونو د ماتو خښتو ټوټې او خاوره لیدل کېږي، چې تر یوې متر هم ډېره ده، په وروستي پړاوکې، بامونه اواره او د ناوې ځايو نه یې هم ښکاري. هرې کوټې یوه لاره د لمر لوېدو(لوېدیځ) خوا او ځینې کوټې د یوې نه بلې ته هم، لاره لري.
د کوټو په چتونو، ژیو(کنجونو) او همدا راز د کما نونو په ژیو (نوشونو) کې ډول او سینګار لیدل کېږی چې دې چونې او شګې پلستر سره پر پخو خښتو، دختو(سندلې) نه په پام کې نیول شوي او تر اوسه هم شتون لري.

د کوټو نه د باندې ښکلي ستنې (پا یې) چې یوناني سبک ته نږدې دي، په سترګو کېږی چې له اومه خښتو، ختو نه جوړې شوي او د سندلې څخه پوښول شوي دي. د دې ستنو په سر کې کمانونه هم ښکاري ، چې په اسلامي معمارۍ کې د کړکیو او دروازو د پاسه لیدل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

دا دېوالونه، د ننه او د باندې خوا نه په سپينه خټه، چې په سيمې کې ورته ګل سفېد وايی، سپينې شوي ، او ټولې يې په يوې پوړ کې دي. همدا راز د کلا په نو رو خواو کې د کوټو نښې ليدل کيږی، چې د کلا په دېوالونو کې د کوټو د چت لرګيو سوري چې لوړ والی يې څه باندې درې متره دي.

د لرګيو د يوې سوري نه تر بل سوري پوري پنځه ويشت سانتي ده، کوم چې له اسلامي مېچې موډل نه تر لاسه شوې او د کابل په زاړه ښار کورونو کې چې له درې سوه کلونو مخکې جوړ شوي دي، هم ليدل کيږی.

له هغو نه د کابل ښار عاشقانو او عارفانو شاوخوا کورونه، شور بازار، د پېښوريانو سرای، مرادخاني او بي بي مهرو کورونو، نومونه اخيستی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

د حشمت خان د کلا شاوخوا، د کوټو شتون نښې په دېوالونو کې

د لوې دروازې کیڼ لاس ته بله کلا وه، چې په هغه کې لوی حمام شتون درلود، دا حمام خورا لوي و، چی د کابل د زوړ ښار شتر خانې حمام ته ورته و، سر یا چت یې ګنبدي و، او د ګرمو او سړو اوبو لوښي یې حوض په شان جوړ شوي، دننه یې د مربع شکلو پاخه شویو سرامیک نه کار اخیستل شوی و.
د دې حمام، غوجلې، کلا دېوالونه او ځلي نه تر سترګو کېږی او په دې ځای کې نوي د استوګنې کورونه جوړ شوي دي.

د کلا دننه، د کړکیو او دروازو کومه نښه نه لیدل کېږي، مګر د دروازو، کړکیو او د چت د تیرانو ځایونه (چاپونه) لیدل کېږی، داسې ښکاري چې دا لرګیو شتون درلود او د وخت په تېرېدو او تنظیمي جګړو په وخت کې لوټ او د سوند د موادو په توګه ترې کټه پورته شوې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

یو بل عامل هم د حشمت خان کلا په نه پاملرنې کې، د هغه کورنې لرې والی وو، کوم چې د نوي ښار (شهر نو)، شش درک پلان جوړېدنه او د هغو نمبرو(نمرو) ویش و، د حشمت خان ورثې هم کوښښ وکړ چې په یاده شوي سیمې کي نمرې او بیا وروسته په هغه کې د استوګنې کورونه جوړ کړي، چی تر اوسه یې هم د هغه د ورثې جایدادونه د نوي ښار(شهرنو) د طوره باز خان په سیمې کې شتون لري.

دې کلا نهه څلي (برجونه) درلودل، چې اوس یوازی اوه څلي یې تر سترګو کیږي، د لیکوالانو په لیکنې کې داسي ښکاري چې کوم وخت تېمور شاه درانې د افغانستان پلازموېنه (پایتخت) له کندهاره - کابل ته ولېږد (انتقال کړ) او په دې وخت کې د کابل بالاحصار د نن ورځې په بڼان، تر جوړونې (ترمیم) لاندې و، او په هغه وخت کې کابل کې کوم ارګ نه و، د کابل شاهانو به بالاحصار چې جنګی کلا وه د ارګ په توګه کاراوه.

تېمورشاه څه موده د حشمت خان په کلا کې اوسېدل غوره ګڼ، کوم چې بالاحصار ته ډېره نږدې سیمه وه، همدا راز اعلیحضرت محمد ظاهر شاه به هم دې کلا ته د ماښام او یا د ورځې له خوا ته او سهار وختي به د لویې دروازې مخاخ ډند ته، ته او هلته به یې ښکار کوه، ځکه چې محمد ظاهر شاه د حشمت خان سره کورنۍ اړیکې درلودې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلا د ننه اړين، انځورونه

د دېوالو په ځينو سيمو کې د دېوالي نغريو، بخاريو(Fire place) ځايونه تر سترګو کېږي، دا په دې مانا ده چې داسې بخارۍ په نورو کوټو کې هم شتون درلود او د وخت په تېرېدو سره ويجاړ شوي دي، وروستۍ او اړينه خبره داده چې:

په کال ۱۳۳۰ هجرى شمسي کې له دې کلا نه مرستون په توګه هم کار اخيستل شوى دى.(۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراج کلا (قلعه سراج):

سراج کلا یوه تاریخي کلا ده چې د افغانستان د لغمان ولایت په سویل(جنوب) کې شتون (موقعیت) لري. دا کلا د امیر حبیب الله خان له خوا په ۱۲۸۷ هجري قمري کال کې جوړه شوې ده، خو ډیری برخې یې د کورنیو جګړو له امله ویجاړې شوې دي.

د سراج کلا د یوې برخې انځور

د سراج کلا د جومات (ماجت یا مسجد) یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د يوې برخې انځور

د سراج کلا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د يوې برخې انځور

د سراج کلا د يوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د بيا رغوني يوې برخې انځور

د لغمان ولايت لرغون پوهان او اوسېدونکي وايي چې د سراج کلا د بيارغونې کار چې د مهترلام بابا په ښار کې موقعيت لري، دوې کاله وړاندې پيل شو او اوس بشپړ شوی دی.
لرغون پوهان زياتوي چې دا کلا ۱۱۰ کاله وړاندې د امير حبيب الله خان له خوا په لغمان کې د خپل ژمي استوګنې او ښکار له پاره جوړه کړې وه، څلور برجونه، دوې ودانۍ او يو جومات لري.

د لغمان د اطلاعاتو او کلتور رئيس نادر مخور په دې اړه و ويل: "تاوتريخوالي دې کلا ته ډېر زيان رسولی دی. البته، دا کلا په قصدي ډول او د طبيعي پيښو په پايله کې ويجاړه شوې ده".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

ښوونکي او د لغمان یو شمېر اوسېدونکي نیوکه کوي چې د تاریخي سراج کلا ځینې ځمکې غصب شوې دي او په پایله کې یې د کلا تاریخي بڼه هم بدله شوې ده.

د سراج کلا د بیا رغونې یوې برخې انځور

ځايي خبریال سیف الرحمن و ویل، "د قلعه سراج سیمه باید په معیار سره جوړه شي، چې له بده مرغه نه ده شوې." "دلته ځینې دولتي دفترونه جوړ شوي دي، چې باید ودرول شي".

د کلتوري مسلو کارپوه برهان الدین نظامي په دې اړه و ویل: "موږ له ولسمشر محمد اشرف غني څخه غوښتنه کوو چې د سراج کلا او د مهترلام بابا زیارت ته ځانګړې پاملرنه وکړي، لکه څنګه چې هغه تاریخي اثارو ته پاملرنه کوي".

چارواکي زیاتوي چې د دې کلا بیارغونه شاوخوا ۲۲ میلیونه افغانۍ لګښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د سراج کلا د جومات (ماجت یا مسجد) انځور

د سراج کلا د بيارغونې شرکت مشر جواد و ويل: "دوی خبنته ماته کړې ، د هغې پوډر يې کارولی دی، او له چونې څخه کار اخيستل شوی دی." "په طبيعي ډول، منچ کارول شوی و".

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي كلاګانو ته، يوه لنډه كتنه

....

سر چينه:

١. ژباړه له https://www.google.com
٢. ژباړه له https://www.google.com
٣. ژباړه له https://fa.wikipedia.org/wiki
۴.ژباړه له https://moic.gov.af/dr
۵. حشمت الله اتمر/ داکتر مهندس/ غويی – کال ۱۴۰۸لمريز/ لاجواب مطبعه / ولايت جاده / کابل - افغانستان
۶. حشمت الله اتمر/ داکتر مهندس/ تله - کال ۱۴۰۷لمريز/ لاجواب مطبعه / ولايت جاده /کابل – افغانستان
٧. ژباړه له https://fa.wikipedia.org/wiki

يادښت:
ځيني انځورونه له ګوګل سايټ څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاریخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د چاپ شویو کتابونو لیسټ

١. معماری افغانستان
٢. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش شفاخانه ها)
٣. راهنمود طلايي (برای اساتید انستیتوت های تخنیکي و ساختمانی افغانستان)
٤. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد اول
٥. رسم تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد دوم
٦. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش اداری)
٧. معماری اصیل شهر کابل (مرادخانی)
٨. معماری شهر کابل (بی بی مهرو)
٩. افغانستان در قرن تکنالوژی
١٠. زونبندی اقلیم و زلزله افغانستان
١١. صدقه جاریه / دنیای انجینری
١٢. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد اول (١٩٩٠ الی ٢٠٢١)
١٣. داستان حقیقی با مقیاس معماری
١٤. فرار از کشور- با تصاویر مستند
١٥. نقش دانشمندان مسلمان در فن معماری و مهندسی
١٦. پخسه در افغانستان
١٧. بنیا نگذاری اولین مساجد توسط افغانها در آسترلیا
١٨. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت جلد دوم (١٩٩٠ الی ٢٠٢١)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹. منار جام - الهامی برای قطب منار
۲۰. آموخته های ناب از طراحی تا نظارت
جلد سوم (۱۹۹۰ الی ۲۰۲۱)
۲۱. جام یا کلیان (کلان)
۲۲. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد اول
۲۳. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد دوم
۲۴. معماری گل و چوب (معماری شهر کهنه کابل) جلد سوم
۲۵. چېر ته چې قانون نه شته (ګډوډي د افغانستان په معمارۍ کې)
۲۶. مډرنه جوما تونه ,, پخوا او نن ،،
۲۷. هله جور کو (نی پخسه – مقاوم زلزله)
۲۸. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مساجد)
۲۹. اطلاعات، اصول و قواعد طراحی در معماری (بخش مکاتب)
۳۰. هنر و صنعت چوب در مرادخانی
۳۱. هنر و پیشه حکاکې - زرگری در مرادخانی
۳۲. هیچ (چهل داستان واقعی)
۳۳. معماری اصیل شهر کابل
(تشریح مورخ ۱۷ ماه میزان سال ۱۴۰۱ پوهنتون پولی تخنیک کابل)
۳۴. ۴۰- چهل
۳۵. مجنون او ګلچېن (پښتو ناول)
۳۶. در جستجو (ناول به زبان دری)
۳۷. تفاوت ها تفاوت می آورد (کتاب تصویری)
۳۸. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

(جلد اول)

۳۹. برف ها آب میشود
٤٠. رسم و تخنیک (گامی به سوی دنیای انجینری) جلد سوم
٤١. آرزو و امید (ناول به زبان دری)
٤٢. بوډا ښکاري (پښتو ناول)
٤٣. نامنوني ژوي (پښتو ناول)
٤٤. د اسلامي معمارۍ پیل
٤٥. حیوانات شوخ (ناول به زبان دری)
٤٦. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد دوم)
٤٧. د شپېلۍ مینه (مه ینه) په کچه ګړۍ کې (پښتو ناول)
٤٨. حشمت خان د کلا معماري
٤٩. د افغان الک او آذري جلۍ مینه (پښتو ناول)
٥٠. د وچو ښونه او پارکونو معماري
٥١. د یوې ښونکې مینان په یوه تولګي کې (پښتو ناول)
٥٢. د ژرنده ګرې ماما مینه (پښتو ناول)
٥٣. په اسلامي نظام کې ودانیز پرمختګ
٥٤. شپنه ادې (پښتو ناول)
٥٥. بې زده کړې پوی (پښتو ناول)
٥٦. د مینې تاو (پښتو ناول)
٥٧. (BIM) په خپله ژبه - په نړۍ کې تر ټولو نوې او ګړندۍ کړنلاره د معمارانو او انجینیرانو(انجینرانو) له پاره
٥٨. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد سوم)
٥٩. سیدو او عیدو - د کوشنیوالي خواره ملګري (پښتو ناول)

(c) ketabton.com: The Digital Library

....

٦٠. د یوې میاشتې **ناوې** (پښتو ناول)
٦١. دښاخکو هار (د یوه سړی لنډې کیسې)
٦٢. د کابل ښار اصلي معماري (مراد خانی)
٦٣. کوشنی سوداګره (پښتو ناول)
٦٤. د کابل ښار معماري - بي بي مهرو
٦٥. سرغندوی (ناب، مشهور) پوډري
٦٦. ډارونکی سیلاب (پښتو ناول)
٦٧. خواریکښ قاضي (پښتو ناول)
٦٨. د پخوانیو جوماتونو توپیر د نن سره
٦٩. د مور وژونکی (قاتل)، (پښتو ناول)
٧٠. د مور میره (پښتو ناول)
٧١. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد چهارم)
٧٢. لیونی ملا (پښتو ناول)
٧٣. ځوان شهید (پښتو ناول)
٧٤. توده پرستن (پښتو ناول)
٧٥. نورک اکا (پښتو ناول)
٧٦. غریبک (پښتو ناول)
٧٧. د ژوند خوږې او ترخې (پښتو ناول)
٧٨. الماء [دیارلس کلنه فلسطینی انجلی تر نړېدلې ودانی (پښتو ناول)]
٧٩. مجموعه از دروس دینی مولوي صاحب خیرالله مخدوم (جلد پنجم)
٨٠. ادبي لښتې / چوب ادبی
٨١. د ښاروالی کاریګر (پښتو ناول)
٨٢. د خاورو لاندې ښار (د عینک مسو کان ته څېرمه)
٨٣. شهری زیر خاک (نزدیک معدن مس عینک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸٤. ساختمان های کانتینری
۸۵. کانتينري ودانۍ
۸٦. Architecture of Buddist temple in Kabul city
۸۷. ښکلې هوسۍ (پښتو کيسه)
۸۸. خږه بيزو(پښتو کيسه)
۸۹. سور تنور(پښتو ناول)
۹۰. سپين کارغه (پښتو داستان)
۹۱. لېونۍ لېوه (پښتو داستان)
۹۲. بندي مرغه (پښتو داستان)
۹۳. بې وخته سېلاب (پښتو ناول)
۹٤. ملا نصرالدين سره د دوکې پايله (پښتو ناول)
۹۵. د پوی بهلول غوره پرېکړه (پښتو داستان)
۹٦. د کابل ښار لمړي ګمرک اداري ودانۍ معماري
۹۷. ناکامه مينه (پښتو ناول)
۹۸. سنګلاخ دره او معماري
۹۹. عشق در کانتینر ها (ناول به زبان دری)
۱۰۰. مادل اندازه گیری اسلامی
۱۰۱. په ګاونډ هېواد کې زړه بايلل (پښتو ناول)
۱۰۲. بازی ها وسپورت های محلی مردم افغانستان - جلد اول
۱۰۳. منار های غزنی – گذشته و حال
۱۰٤. توري چشمې (عينکې) پښتو ناول
۱۰۵. د چک ولسوالۍ نه (۹) برجه کلا
۱۰٦. د يوې شپې ناوې (بهرنۍ پښتو ناول
۱۰۷. ښکلا (پښتو ناول)
۱۰۸. د نارنج غونډۍ
۱۰۹. د چوکې دهقان (بزګر، کروندګر)
۱۱۰. مشت نمونه خروار

(c) ketabton.com: The Digital Library

١١١. قلعه برگد عبدالاحمد خان
١١٢. قلعه بلند کلوله پشته
١١٣. منار غزنی الهامی برای منار جام
١١٤. د افغانستان تاریخي کلاکانو ته، یوه لنډه کتنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، یوه لنډه کتنه

....

د کار لاندې کتابونو لیسټ

۱. هنر خطاطی و میناتوری در مراد خانی
۲. هنر کلالی در مرادخانی
۳. بې وخته باران
۴. د ژوند پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان تاريخي کلاګانو ته، يوه لنډه کتنه

....

د وخت او امکان په صورت کې

١. پخسه در افغانستان (به زبان انگلیسی)
٢. تاریخ معماری افغانستان
٣. حویلی های آسمان خراش
٤. ارتباط گذ شته، حال و آینده در معماری
٥. استعداد، سرعت و اقتصاد در معماری افغانستان
٦. شیطان چراغ
٧. خاطره ها

(c) ketabton.com: The Digital Library

An Overview of Afghanistan's Historical Castles

Written by: Architect PHD Hashmatullah Atmar

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library